

**KOHTUTE HALDAMISE NÕUKOJA
SEITSMEKÜMNE VIIENDA ISTUNGI
PROTOKOLL**

Harjumaal
Laitse Graniitvillas

22.-23. mai 2014. a

Kohalviibijad

KHN-i liikmed ja asendusliikmed:

Priit Pikamäe, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Villu Kõve, riigikohtunik
Virgo Saarmets, Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik
Tiina Pappel, Tartu Ringkonnakohtu kohtunik
Donald Kiidjärv, Tartu Maakohtu kohtunik
Piia Jaaksoo, Pärnu Maakohtu kohtunik
Rein Lang, Riigikogu põhiseaduskomisjoni liige
Rait Maruste, Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees (*asendusliige, osales päevakorrapunktide 1–4 arutamisel*)
Indrek Teder, õiguskantsler (*osales päevakorrapunktide 5–11 arutamisel*)
Nele Parrest, õiguskantsleri volitatud esindaja
Sten Luiga, advokatuuri esimees
Norman Aas, riigi peaprokurör (*osales päevakorrapunktide 1–4 arutamisel*)
Meelis Erik, Harju Maakohtu kohtunik (*asendusliige*)
Andra Pärsimägi, Tartu Ringkonnakohtu kohtunik (*asendusliige*)

Teised osalejad:

Andres Anvelt, justiitsminister
(*osales päevakorrapunktide 2.3–11 arutamisel*)
Helve Särgava, Harju Maakohtu esimees
Rubo Kikerpill, Pärnu Maakohtu esimees
Anne Palmiste, Viru Maakohtu esimees
Liivi Loide, Tartu Maakohtu esimees
Villem Lapimaa, Tallinna Halduskohtu esimees
Tanel Saar, Tartu Halduskohtu esimees
Urmas Reinola, Tallinna Ringkonnakohtu esimees
Kersti Kerstna-Vaks, Tartu Ringkonnakohtu esimees
Mari-Liis Lipstok, Riigikohtu esimehe nõunik
Kerdi Raud, Riigikohtu direktor
Kristel Siitam-Nyiri, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika aseksantsler
Marko Aavik, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika aseksantsler
Kaidi Lippus, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse juhataja
Angelika Sarapuu, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Maret Saanküll, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Küllli Luha, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse analüütik
Siret Jürgenson, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Timo Ligi, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik

Juhatas:

Protokollis:

Priit Pikamäe, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Angelika Sarapuu, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik

Algus: 22.05.2014. a kell 11.00
Lõpp: 23.05.2014. a kell 12.15

Neljapäev, 22. mai 2014. a

Istungi päevakorras on:

1. **14.03.2014. a korralise KHN-i 73. istungi protokoll ja 24.04.2014. a erakorralise KHN-i 74. istungi protokoll kinnitamine** – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe
Materjalina lisatud protokollid.
2. **Kohtute esimeeste aruandlus 2013. a statistika põhjal – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – kohtute esimehed
  - 2.1 **Harju Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Harju Maakohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist** – Helve Särgava
Materjalina lisatud aruanne.
  - 2.2 **Tartu Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tartu Maakohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist** – Liivi Loide
Materjalina lisatud aruanne.
  - 2.3 **Pärnu Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Pärnu Maakohtus 2013. a** – Rubo Kikerpill
Materjalina lisatud aruanne.
  - 2.4 **Viru Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Viru Maakohtus 2013. a** – Anne Palmiste
Materjalina lisatud aruanne.
  - 2.5 **Tartu Halduskohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tartu Halduskohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist** – Tanel Saar
Materjalina lisatud aruanne.
  - 2.6 **Tallinna Halduskohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tallinna Halduskohtus 2013. a** – Villem Lapimaa
Materjalina lisatud aruanne.
  - 2.7 **Tartu Ringkonnakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tartu Ringkonnakohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist** – Kersti Kerstna-Vaks
Materjalina lisatud aruanne.
  - 2.8 **Tallinna Ringkonnakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tallinna Ringkonnakohtus 2013. a** – Urmas Reinola
Materjalina lisatud aruanne.
3. **Justiitsministeeriumi võrdlev kokkuvõte esimese ja teise astme kohtute 2013. a menetlusstatistikast – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Külli Luha
Materjalina lisatud 2013. a põhilised statistilised menetlusandmed.
4. **Kriminaalmenetluse seadustiku esialgsete muudatuste panekute tutvustus – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Kristel Siitam-Nyiri
Materjalina lisatud memo.
5. **Ülevaade kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõust – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Maret Saanküll
Materjalina lisatud memo, eelnõu ja seletuskiri.
6. **Ülevaade 2013. a Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt Eesti kohta tehtud lahenditest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Maret Saanküll
Materjalina lisatud memo.
7. **Ülevaade 2014. a Euroopa Komisjoni õiguskaitse tulemustabelist *Justice Scoreboard* – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Angelika Sarapuu
Materjalina lisatud memo.
8. **Eesti Kohtunike Ühingu ettepanek õigusemõistmise tõhustamise projekti hindamiseks – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Eesti Kohtunike Ühingu esimees Virgo Saarmets
Materjalina lisatud Eesti Kohtunike Ühingu 22.04.2014. a kiri.

9. Riigikohtu esimehe poolt 05.06.2014 Riigikogule esitatava õigusemõistmise ja kohtukorralduse ülevaate tutvustus – KS § 41 lg 3 p 3 alusel – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe
Materjal puudub.
10. Ülevaade KIS2 projektist – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Timo Ligi
Materjal puudub.
11. Ülevaade KHN-i otsuste tabelis kajastuvatest poolleilolevatest teemadest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Kaidi Lippus; Riigikohus, Mari-Liis Lipstok
Materjalina lisatud väljavõtte KHN-i otsuste tabelist.

Pikamäe: Kas päevakorraale on täiendusi?

Eerik: Teen ettepaneku arutada päevakorrapunkti „Eesti Kohtunike Ühingu ettepanek õigusemõistmise tõhustamise projekti hindamiseks“ koos päevakorrapunktiga 2.1 „Harju Maakohtu esimehe aruandlus“.

Saarmets: Nõus. See kiri ei olnud suunatud ainult Harju Maakohtule, aga kuna see puudutab täna kõige enam Harju Maakohtu, siis võib neid koos arutada küll.

Pikamäe: Kas keegi on selle ettepaneku vastu? Ei ole. Siis arutame päevakorrapunkti 8 pärast päevakorrapunkti 2.1. Kas võime lugeda päevakorra kinnitatuks selle muudatusega?

Viiakse läbi hääletus päevakorra kinnitamise poolt.

Poolt: 11
Vastu: 0
Erapooletuid: 0

Otsus: KHN kinnitab päevakorra.

1. 14.03.2014. a korralise KHN-i 73. istungi protokoll ja 24.04.2014. a erakorralise KHN-i 74. istungi protokoll kinnitamine – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe

Pikamäe: Kas kellelgi on märkusi protokollide osas? Kui ei ole, kas me võime lugeda protokollid kinnitatuks?

Viiakse läbi hääletus protokollide kinnitamise poolt.

Poolt: 11
Vastu: 0
Erapooletu: 0

Otsus: KHN kinnitab 14.03.2014. a korralise KHN-i 73. istungi protokoll ja 24.04.2014. a erakorralise KHN-i 74. istungi protokoll.

2. Kohtute esimeeste aruandlus 2013. a statistika põhjal – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – kohtute esimehed

2.1 Harju Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrahase toimimise kohta Harju Maakohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist – Helve Särghava

Harju Maakohtu esimees Helve Särghava teeb ettekande.

Kiidjärv: Slaidil oli kirjas, et plaanitakse jätkata igakuiste aruannete koostamist ja edastamist kohtunikele, kust iga kohtunik näeb kohtuasjade jagamist, kohtulahendite arvu, kohtuasjade jäägi suurust ja koormuspunkte. Milline on kohtunike tagasiside sellistele aruannetele?

Särgava: Kolm-neli aastat tagasi võttis kohtu üldkogu vastu otsuse, et kohtunikud saavad igal kuul sellise statistilise aruande, nii tsiviil- kui kriminaalasjade kohta. See on kohtunike enda soov. See näitab, kui palju asju on kohtunikele jagatud ja annab kinnitust, et kohtuasjade jagamine on toimunud võrdsuse põhimõttel.

Pappel: Slaidil oli kirjas, et jätkuvalt tuleb analüüsida kohtulahendite tühistamise põhjuseid kohtunike kaupa. Kes kohtulahendite tühistamise põhjuste analüüsimisega tegeleb, arvestades, et Harju Maakohtus on väga palju kohtunikke?

Särgava: Sellega tegeleb analüütik. Analüüsi eesmärk on välja selgitada eelkõige sellised kohtuasjade tühistamise juhtumid, kus põhjuseks on kohtuotsuse motiveerimatus kriminaalasjades või menetlusnormi rikkumine.

Pappel: Olen kuulnud, et Harju Maakohtus on kohtunike tunnustamise süsteem. Kas see vastab tõele? Kui jah, siis milline see on?

Särgava: Jah, on olemas nii kohtuametnike kui ka kohtunike tunnustamise süsteem. Kohtunike tunnustamise süsteem seisneb selles, et oleme korraldanud õhtusöögi vormis kohtumise justiitsministri ja Riigikohtu esimehega. Lisaks on meil suveseminar ja ühepäevane väljasõit kohtunikele.

Pappel: Kuidas need kohtunikud välja valitakse?

Särgava: Kohtunike valimine nendele üritustele on täiesti avalik. Kõigepealt arutletakse töökoosolekutel valiku tegemise printsiipide üle. Seejärel informeeritakse kõiki kohtunikke sellest, keda valitakse. Suveseminaril ja väljasõidul saavad osaleda aga kõik kohtunikud. Siiani on meil olnud ainult üks tunnustamisüritus, kus osalesid vaid välja valitud kohtunikud.

Maruste: Mul on kaks küsimust. Esiteks, Riigikogus on praegu karistusseadustiku revisjoni eelnõu. Selle teine lugemine katkestati. Kuidas võiks Sinu arvates käia karistusseadustiku revisjon ehk missuguseid muudatusi peaks karistusseadustikus tegema? Teiseks, kui mõelda sellele, millele kulub kohtute töös ebamõistlikult palju aega või ressursi ja mis vajaks paremat ümberkorraldamist, siis mida Sa kõigepealt teeksid?

Särgava: Praegu on võimalik iga asjaga kohtusse pöörduda. Näiteks võib väärteomenetluses vaidlustada igat asja. Võiksime väärteomenetlust läbi viivaid institutsioone rohkem usaldada ja tõmmata piiri, millistel juhtudel on võimalik kohtusse pöörduda ja millistel mitte. Kui see pole ühiskonnale vastuvõetav, on võimalik luua vastav komisjon, kuhu on võimalik kohtu asemel pöörduda. Minu arvates on kohtud on üle koormatud nn tühistamise asjadega. On terve hulk ametkondi, kellel on õigus karistada, ja iga sellise otsuse peale võib kaevata. Võiks üle vaadata, kas selline karistamise õigus peaks olema kõigil ametkondadel. Mis puudutab karistusseadustiku revideerimist, siis mina isiklikult pooldan tõsisemaid kriteeriume kuritegude määratlemisel.

Loide: Kas igakuine koormuspunktipõhine aruanne põhineb Harju Maakohtu enda süsteemil või üle Eesti kasutusel oleva süsteemil?

Särgava: Tsiviilasjades on meil kaks aruannet. Esimene on meie enda, 2008. a kehtestatud koormuspunktsüsteemil põhinev aruanne. Meie koormuspunktide süsteemis on viis erinevat koormuspunkti. Teine aruanne käsitleb seda, kui palju jagatakse kohtunikele tsiviilasju ja kui suur on kellegi jääk. Harju Maakohtu kohtunikud olid 2014. a tööjaotusplaani tehes seisukohal, et me jätkame oma koormuspunktide süsteemiga, kuna see on meie jaoks objektiivsem ja me usaldame seda.

Kõve: Mul on küsimused kahe konkreetse asja kohta, mida mulle on väidetud. Esiteks, kas kohtujuristide ja teiste kohtuametnike töötasu sõltub sellest, kuidas kohtunik töötab? Väidetakse, et kohtujuristid, kes töötavad koos kohtunikuga, kellel on raskemad asjad, peavad seetõttu rohkem töötama, kuid saavad vähem töötasu, kuna nende menetlusajad on pikemad. Ehk teiste sõnadega karistatakse kohtujuriste kohtuniku halva töö eest

Särgava: See on täiesti vale väide. Igal kohtunikul on oma kohtujurist. On selge, et kohtujuristi tööst sõltub selle kohtuniku töö tulemus, kellega ta ühes menetlusgrupis töötab. Seetõttu on ametijuhendis

töötasustamise kohta tõepoolest üks punkt, mille kohaselt sõltub kohtujuristi töö tulemustasu ka kohtuniku töö tulemustasust. See on täiesti loomulik, kuna kohtujurist valmistab kohtunikule materjale ette. Aga see on ainult üks tulemustasu komponent.

Kõve: Väidetakse, et kohtujuristid soovivad lahkuda selliste kohtunike juurest, kellel on suur töökoormus, kuna nad saavad suurema töö eest vähem tulemustasu.

Särgava: Minuni ei ole jõudnud informatsiooni, et kohtujuristid tahaksid oma kohtunikku vahetada. Meelis Eerik kui Kentmanni kohtumaja juht võib seda kommenteerida.

Eerik: Praegu me sellist probleemi ei tea. Meie töökoormuspunktide loogika tagab selle, et raskemaid kohtuasju on alati vähem ja kergemaid kohtuasju on rohkem ning sellist olukorda, kus on palju raskeid asju, ei ole. Kohtuasjade jäägid on meil ka praegu väga mõistlikud.

Kõve: Paistab, et pinged siiski on. Olen sel aastal koolitanud kohtunikke neljal korral ja Harju Maakohtu kohtunikud on nendel koolitustel mulle selliseid asju rääkima tulnud.

Särgava: Mind paneb see imestama, kuna me eelmisel neljapäeval kohtu üldkogul arutasime õigusemõistmise tõhustamise projekti.

Kõve: Teine küsimus puudutab seda, mida kohtunikud räägivad kohtuasjade jagamise kohta. Seoses sellega, et elektrooniline jagamise süsteem ei tööta ja on võimalus käsitsi kohtuasju ümber jagada, on kohtunikud väitnud, et kohtunike vahel ei jagata kohtuasju selgete ja arusaadavate kriteeriumide järgi ja halvemaid ning sõnakuulmatumaid kohtunikke karistatakse nii, et neile jagatakse raskemaid kohtuasju. Kas see vastab tõele?

Särgava: Mis puudutab kohtuasjade jagamist, siis KIS2 tõttu on kohtuasjade jagamisega tõsiseid probleeme. Kohtu üldkogul oli jutuks, et võib-olla tuleks kuni KIS2 korralikult tööle hakkamiseni jagada kohtuasju käsitsi vastavalt tööjaotusplaanile ja spetsialiseerumisele. Seega probleeme on KIS2-s kohtuasjade jagamisega, aga kindlasti ei toimu kohtunike karistamist kohtuasjade jagamise läbi.

Luha: Vaadates Harju Maakohtu töökoormust kohtunike kaupa, ei nähtu, et kedagi oleks ebaõiglaselt koheldud või mõni kohtunik kuidagi teistest eristuks. Pigem on näha seda, et enne ametist lahkumist hakkab kohtuniku töökoormus vähenema.

Särgava: Jah, see on meie kohtu üldkogu otsus, et kui tsiviilkohtuniku lahkumine on pikalt ette teada, siis neli kuud enne lahkumist lahkuvale kohtunikule uusi kohtuasju ei jagata.

Kõve: Ma saan siis aru, et praegune kohtuasjade jagamise süsteem on halb ja ei ole ette näha, millal see normaliseerub?

Särgava: Jah, üldkogul arutasime, et mai lõpus tuleme veel korraks kokku ja kui kohtuasjade jagamise süsteem KIS2-s paranenud ei ole, ei saa me KIS2 kohtuasjade jagamiseks enam kasutada ja peame jagamise süsteemi muutma.

Aavik: Eile oli KIS2 juhtrühm, kus tõstsime selle probleemi lahendamise esimeseks prioriteediks. Eile õhtul kirjutas Timo Ligi, et täna võetakse kasutusele KIS2 uus versioon ja sellega peaks probleem saama lahendatud.

Pärsimägi: Mul on kaks küsimust. Esiteks, kas oleks võimalik saata mulle kirjalikult kohtunike tunnustamise kord või tunnustamise kriteeriumid? Teine küsimus on seotud kohtulahendite tühistamise põhjuste analüüsimisega, mida nüüdseks on tehtud juba aasta aega. Kas menetlusnormi rikkumise tõttu tühistatud kohtulahenditest tehakse kokkuvõtteid, mis tehakse teatavaks ka kohtunikele? Kas ilmnunud probleemidest tehakse mingeid järeldusi, näiteks korraldatakse koolitusi?

Särgava: Jah, mõnele kohtunikule on näiteks tehtud ettepanek osaleda vajalikul koolitustel.

Pärsimägi: Kas need probleemid on kohtunike kaupa nii erinevad? Kas ei joonistu mingit mustrit, näiteks selle kohta, et pidevalt rikutakse mingit menetlusnormi?

Särgava: Me ei saa unustada, et iga kohtunik on sõltumatu. Kohtunikega saab nendest teemadest vestelda.

Pärsimägi: Aga kas analüüsist on tehtud kohtu löikes terviklikke järeldusi?

Särgava: Ei, sellisel kujul mitte.

Aas: Minu küsimus ei ole niivõrd kohtu esimehele kui Justiitsministeeriumile: kas menetlusaja arvestamise mõttes võetakse neid kriminaalasju, mis saadetakse lõpuks prokuratuuri tagasi, statistikas arvesse kui lahendatud asju?

Luha: Ikka.

Aas: Prokurörid on rääkinud, et viimasel ajal on kasvanud kriminaalasjade tagasisaatmine prokuratuuri, ja selle põhjuseks võib olla väidetavalt see, et sellisel juhul muutub kriminaalasi statistikas lahendatud asjaks ja menetlusaeg paistab väga lühike. Kas on oht, et kriminaalasjade prokuratuuri tagasi saatmistega proovitakse keskmist menetlusaega lühendada?

Luha: Menetlusaeg arvutatakse kõikide lahendatud asjade põhjal. Praegu on tõesti nii, et prokuratuuri tagasi saadetud asi kuulub ka lõpetatud asjade hulka. Ma ei oska sisuliselt vastata küsimusele, kas kohtunikud võivad keskmise menetlusaja lühendamise eesmärgil nii käituda.

Aavik: Kohtutele ei tohiks väljastpoolt olla mingit survet menetlusaegade lühendamiseks, sest kohtud täitsid projekti raames kriminaalasjade menetlusaegadele seatud eesmärgid juba eelmisel aastal. Seetõttu ma ei tea, millised motivaatorid võiksid selliseks käitumiseks olla.

Aas: Minu tähelepaneku mõte oli see, et süsteemi disainides tuleb kuritarvitamise ohtudele mõelda. Samas võib põhjus seisneda ka selles, et noored ja kohusetundlikud konsultandid leiavad süüdistusaktidest üles ka väiksemaid vigu ja süüdistusakte saadetakse seetõttu senisest tihedamini tagasi.

Luha: Kohtustatistika metoodika töörühmas oleme rääkinud sellistest ohtudest. Kui keegi tahab süsteemiga manipuleerida, siis on see võimalik, aga sellised anomaaliad paistavad kindlasti statistikast välja. Me oleme sellistest ohtudest teadlikud.

Särgava: Prokuratuuri saadetakse asju tagasi küll, aga päris kindlasti mitte menetlustähtaegade pärast.

Lang: Kas keegi palun seletaks, mis see tagasisaatmine on, mis alusel see toimub ja palju neid on?

Särgava: See tähendab seda, et kohtunik tagastab asja prokuratuurile kriminaalmenetlusseadustiku mõne normi rikkumise tõttu uurimise ajal.

Luha: Kui kohtuniku hinnangul ei ole eelmenetlus olnud kvaliteetne, siis ta lõpetab asja ja tagastab prokuratuurile.

Aas: Praktikas esineb seda kõige enam lihtmenetluste puhul ja neid otsuseid saab vaidlustada. See on kohtuniku hinnang, kas ta leiab, et seda asja saab lahendada lihtmenetlusega või mitte. Näiteks jõuab asi lihtmenetlusena kohtusse, kuid süüdistatav ei ilmu kohtuistungile ja kohtunik leiab, et seetõttu on süüdistatav oma lihtmenetluse nõusolekust loobunud ja saadab asja tagasi prokuratuuri.

Särgava: Samuti siis, kui kokkuleppemenetluses väärriks kuritegu kohtuniku arvates rangemat karistust, kui kokku lepitud on, mistõttu ei ole kohtunik nõus välja pakutud karistusega kokkulepet kinnitama. Kohtus tervikuna on tagasisaatmisi umbes 5%.

Pikamäe: Võtame Harju Maakohtu esitatud aruande teadmiseks. Enne Tartu Maakohtu aruannet arutame päevakorrapunkti 8.

8. Eesti Kohtunike Ühingu ettepanek õigusemõistmise tõhustamise projekti hindamiseks – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Eesti Kohtunike Ühingu esimees Virgo Saarmets

Saarmets: Kuigi võib tunduda, et Eesti Kohtunike Ühingu pöördumine on suunatud Harju Maakohtule, siis päris nii see ei ole, kuna nn survestamise probleem ei ole seotud ainult ühe kohtuga. Me kindlasti toetame tõhusama õigusemõistmise projekti ja lisaraha andmist kohtusüsteemile, aga küsimus on pigem selles, et menetlusaegadele seatud eesmärkide täitmisega ei rahulduta ja jääkide vähendamiseks ning menetlusaegade lühendamiseks on endiselt tugev surve. Peaksime teadvustama, mida see kaasa toob.

Meile tuli signaale selle kohta, et võib-olla kaasnevad projektiga ka mõned negatiivsed tagajärjed, mistõttu pidasime vajalikuks seda uurida. Saatsime aasta alguses ühingu liikmetele e-kirja, kus kutsusime üles projekti võimalikest negatiivsetest mõjudest, näiteks töökoormuse kasvust ja tööõhkkonna muutumisest, teada andma. Paraku saime ühingu liikmetelt vähe tagasisidet. Kuna meil ei õnnestunud koguda kvantitatiivses mõttes esinduslikku valimit, leidsime, et projektiga kaasnevaid mõjusid tuleks uurida laiemalt. Kindlasti ei saa öelda, et meie kirjaga oleks tehtud mingeid järeldusi projekti senise rakendumise kohta. Kuna Eesti Kohtunike Ühingu mandaat jääb nõrgaks, leidsime, et KHN võiks toetada selle küsimuse uurimist. Oleks vaja põhjalikumalt hinnata, kas need signaalid ja mured vastavad tegelikkusele või on probleem ainult üksikutes inimestes. Ei saa päris nõus olla sellega, et kui kohtu üldkogul probleeme välja ei tooda, siis kõik on hästi. Sellises töökollektiivis nagu üldkogu on raske oma mõtteid välja öelda. Võiks olla mingi objektiivne komisjon, kellele kohtunikud saaks tagasisidet anda. Lisaks tööõhkkonnale tuleks hinnata lahendite kvaliteeti ja vaadata, kas see ei ole kannatanud seoses menetluste tõhustamisega. Kuna projekt on rakendunud Harju Maakohtus, ei ole teistes kohtutes võimalik veel projektiga kaasnevaid mõjusid välja selgitada. Samuti ei ole mõistlik ära oodata projekti rakendamist mujal, kuna probleemiga kaasnevad mõjud tuleks kohe kaardistada, et negatiivseid mõjusid teistes kohtutes ennetada.

Pikamäe: Kirjas on ettepanek analüüsida õigusemõistmise tõhustamise projekti mõjusid Harju Maakohtus, seepärast anname järgmisena sõna Helve Särgevale. Kirja esimeselt lehelt loen välja kolm probleemi. Esiteks see, et asjade jagamine kohtunike vahel toimub koormuspunktide alusel. Teiseks see, et kokkuvõtteid tehakse jäägist lähtudes. Kolmandaks see, et abipersonali tunnustatakse statistiliste näitajate alusel. Need on küsimused, millel Helve Särgeva juba põgusalt ka peatus, kui ta eelmise päevakorrapunkti juures küsimustele vastas.

Särgeva: Koormuspunktid pärinevad tõepoolest 2008. aastast. Neid ei ole kehtestanud keegi teine peale meie endi. Õige ei ole väide, et kohtuniku arvamust ei arvestata abipersonaali tulemustasu maksmisel. Kohtuniku arvamus on ametnike tunnustamisel primaarne, kuna kohtunik juhib menetlusgruppi, kuhu kuuluvad kohtujurist ja kohtuistung sekretär. On konkreetseid näiteid, kus kohtunik ei ole olnud rahul oma ametniku tööga, mille tulemusel ei ole ametnik tulemustasu saanud. Kohtumaja juhid küsivad igalt kohtunikult arvamust oma menetlusgruppi kuuluvate ametnike tunnustamise kohta.

Samuti ei ole õige väide, et ametnike tulemustasustamisel on põhimäärajaks kohtuniku jääk, kuna tegelikult on tulemustasu määramiseks seitse-kaheksa erinevat alust. Kohtuistung sekretäride tulemustasu ei ole üldse seotud kohtuniku jäägiga. Kohtuistung sekretäride tulemustasu on seotud KIS-i täitmise, toimikute vormistamise, kantseleisse toimetamise ja kodanikega suhtlemisega ning loomulikult ka kohtuniku arvamusega.

On arusaadav, et kohtunik, kellel on kohtuotsuse resolutsioon tehtud, kuid motiveeritud otsus mitu kuud tegemata, on häiritud, kui kohtu esimees või kohtumaja juht selle kohta aru pärib. Aga seni, kuni kohtute seadus näeb ette, et õigusemõistmise korrahase toimimise eest kohtus vastutab kohtu esimees, on kohtu esimehel õigus seda küsida. Samuti on kohtunik häiritud siis, kui küsitakse vanade asjade kohta, millega ei ole mitu kuud midagi tehtud. Nii mõnigi tunneb, et tema sõltumatust on riivatud. On loomulik, et nii suure hulga kohtunikega kohtus on erinevaid arvamusi töö tegemise kohta.

Kõve: Me oleme Riigikohtu tsiviilkolleegiumis märganud olulist kohtulahendite kvaliteedi langust. Esineb väga palju lihtsaid vigu. Julgen väita, et 60% asjades, mis on Riigikohtusse jõudnud Harju Maakohtust, on sees menetluslikud vead. Me ei saa küll kõiki neid asju menetlusse võtta, aga me näeme, et kiirustamist on liiga palju. Asjaolu, et Tallinna Ringkonnakohtusse kandideeris palju Harju Maakohtu kohtunikke, näitab, et kohtunikud soovivad Harju Maakohtust lahkuda. Kollektiivi sees

olevad pinged on küll kohtusisene asi, kuid kui pinged välja tulevad, puudutavad need ka meid. Näiteks sain kohtuotsuse kirjutamise teemalisel kohtunike koolitusel kohtunikelt tagasisidet, et neil ei ole piisavalt aega kohtuotsuse kirjutamiseks.

Soovin rõhutada kahte asja. Esiteks, Harju Maakohtus viiakse praegu läbi siseaudit ja võib-olla on tõesti õige oodata ära siseauditi tulemusi. Teiseks, Harju Maakohtu ja Justiitsministeeriumi arusaam tsiviilkohtumenetlusest läheb üha rohkem lahku sellest, kuidas Riigikohus põhiseadusest tulenevalt tsiviilkohtumenetlust näeb. See on palju tõsisem probleem. Tõhusama õigusemõistmise projekti raames on sissetulevaid kohtuasju väga palju ja eelmenetlust ei suudeta hallata. Eelmenetlus on aga tsiviilkohtumenetluses kõige tähtsam. Seal on väga palju materjali. Võiks mõelda selle peale, kuidas võiks menetlus olla korraldatud, et hallata suurt hulka kohtuasju. Täna on menetluse juhtimine Harju Maakohtu kohtunike kaupa väga erinev. Ma arvan, et see ei ole õige, et mõned kohtunikud delegeerivad menetluse juhtimise ülesande kohtujuristidele. Kuigi kohtunikud on sõltumatud, tuleks siiski mõelda ühtlustamise peale, nii et kvaliteet ja tõhusus oleksid tasakaalus. Harju Maakohtu siseaudit ei hõlma kindlasti Kohtunike Ühingu initsiatiivi. Eesmärk on mõelda, kuidas ressursi kõige otstarbekamalt kasutada.

Viimaks tahtsin öelda paar sõna statistika kohta. Statistikas on väga oluline meetodika ehk see, mida me statistikast arvestame. Tuleb läbi arutada, mis on tsiviilasi, millal me alustame menetlusaja lugemist ja muud taolised küsimused. Erinevate menetluste puhul võib see väga erinev olla.

Särgava: Spetsialiseerumise valib iga kohtunik endale ise. See on vabatahtlik ja ei toimu kellegi ettekirjutusel. Kohtujuristid käivad alles esimestel koolitustel. Eelmenetlus on nii kohtunike kui kohtujuristide koolituse küsimus.

Pärsimägi: Tahaksin öelda, et see, mis Harju Maakohtus toimub, ei ole kindlasti mitte ainult halb. Kohtuasjade kiirem lahendamine on suur samm õiges suunas. Omaette teemad on aga kvaliteet ja õhkkond. Need on omavahel mingil määral seotud. Sain Helve Särgava eelnevast vastusest aru, et kohtulahendite tühistamise põhjuseid on analüüsitud aasta aega, aga ei ole tuvastatud, milliseid menetlusnorme pidevalt rikutakse.

Võin Villu Kõve poolt välja toodud probleemidele lisada probleemi seoses väga lühikeste vastamistähtaegadega. Väga lühikeste tähtaegade määramine tagaseljaotsuse tegemisel võib viia selleni, et otsus tühistatakse.

Lisaks küsiksin seda, kas igale kohtunikule tuleb tingimata anda igal kuul tema personaalne statistika, eriti kui probleeme selle kohtunikuga ei ole? Võib-olla parandaks see veidi õhkkonda, kui seda ei tehtaks.

Särgava: Mis puudutab statistikat, siis see ei saa olla ainult minu või majajuhtide otsus, et me seda statistikat kohtunikele enam ei saada. Sellest on olnud juttu mitmetel üldkogudel. Kui kohtunikud üldkogul sellele vastu ei ole, siis me jätkame statistika saatmist, kui otsustatakse vastupidist, siis me enam ei saada.

Saarmets: Me ei tahtnud kindlasti öelda seda, et ei tuleks tegeleda vanade asjadega või et ei oleks probleemi menetlusaegadega või et tegemist oleks kohtuniku sõltumatusesse sekkumisega, kui kohtunikule öeldakse midagi näiteks selle kohta, et ta viivitab motiveeritud otsuse tegemisega. Tahtsin eelkõige öelda seda, et iseenesest ei olnud ühingu liikmed selle vastu, et oodata ära Harju Maakohtu auditi tulemusi, kuigi ma olen aru saanud, et audit on veidi teise suunitlusega. Me oleme praeguse otsuse projektiga põhimõtteliselt nõus, kuid me ei taha, et see teema loetakse lõpetatuks. Kvaliteedi ja kvantiteedi vaheline tasakaalu saavutamine peaks olema teema, mis on kogu aeg üleväl.

Maruste: Tahaksin teha esiteks üldist laadi märkuse. Kas ühe kohtu väidetavaid siseprobleeme tuleb KHN-is arutada, eriti olukorras, kus lähtebaas on puudulik ja kus audit ei ole veel valmis? Äkki peaks neid küsimusi enne kitsamas grupis arutama ja alles seejärel need KHN-i ette tooma? Mis puudutab kohtujuriste, siis olen 12 aastat töötanud koos kohtujuristidega. Inimesed on erinevad, mistõttu sellise koostöö paika loksumine vajab aega. On elementaarne teatud töökultuuri või tavade kujundamine. Selleni jõuab kiiremini meetodilise juhendi abil, mis ei ole käsulaud, vaid juhised, mida peab üks või teine pool tegema. Aga praegu on vara hakata positsioone võtma või ennatlikult kedagi hukka mõistma.

Aavik: Toetan Rait Maruste juttu, just sellepärast, et Harju Maakohtus on toimunud suured muudatused ja need põhjustavad organisatsioonis vähemal või suuremal määral sisepingeid. See on paratamatu. Võib-olla on liiga vara otsuste langetamiseks esimeste emotsioonide põhjal, mis on läbi Eesti Kohtunike Ühingu KHN-ini jõudnud. Ka Justiitsministeerium on omalt poolt projekti eesmärke kohendanud. Selle aasta algul muudeti Harju Maakohtu ettepanekul projekti eesmärke selleks, et ei oleks nii suurt ajasurvet ja et eesmärgid keskenduksid rohkem pikematele kohtumenetlustele. Paar nädalat tagasi kirjutas minister Harju Maakohtu ettepanekul alla veel ühele muudatusle, mis puudutas kriminaal- ja väärteomenetlustele seatud eesmärkide mõistlikumaks muutmist.

Me üritame Harju Maakohtule vastu tulla ja kaasa aidata, et Harju Maakohtus oleks võimalik juhtida projekti selliselt, et pinged kaoksid. Ka audit on käivitatud eesmärgiga saada tagasisidet selle kohta, mida muuta või paremaks teha ja aidata sellel projektil edukalt toimida. Pingete tekkimine on loomulik, kuid küsimus on selles, kuidas me suudame pinged süsteemist välja viia. Minu ettepanek oleks oodata ära projekti loomulik kulg. Meil oli plaanis tuua auditi tulemused sügisesse KHN-i. Kõigepealt arutame auditi tulemusi loomulikult Harju Maakohtus ja küsime neilt ettepanekuid selle kohta, mida võiks muuta. Kvaliteet on kindlasti üks selline asi, millega tuleb tegeleda ja Helve Särkava on kinnitanud, et sellega ka tegeletakse.

Pappel: Mulle tundub, et Eesti Kohtunike Ühingu poolt välja toodud probleemid ei seondu kohtuniku ja kohtujuristi koostööga, vaid kohtu juhtimisega. Toetan pingete leevendamiseks ühingu ettepanekut moodustada komisjon, kes küsitleks kohtunikke ja abipersonali, et saada autentset tagasisidet probleemide kaardistamiseks. Arvan, et kõik KHN-i liikmed võiks võtta selles küsimuses seisukoha.

Eerik: Praegu Riigikohtus olevad Harju Maakohtu asjad on tõenäoliselt alguse saanud Harju Maakohtus aasta tagasi. Aasta tagasi oli olukord, kus kõigil kohtunikel ei olnud kohtujuriste ja jäägid olid suured. Kohtujuristid asusid ametisse alles eelmisel aastal, sellele järgnes nende välja õpetamine. Täna on olukord oluliselt muutunud, jääke ei ole, menetlusaegadega on kõik korras ja meil ei ole põhjust kiirustada. Praegu on kohtunike hulgas üleväljareleva küsimus. Kui kohtunike arvates on järeleva liiga tugev, siis on imelik, et kohtunike endi hulgast tuleb ettepanek seda veelgi suurendada, luues veel ühe komisjoni, kes veel rohkem küsimusi esitab. Ei saaks öelda, et Kentmanni kohtumaja töökoosolekutel kõik kohtunikud vaikselt istuksid, päris palju võetakse sõna ja avaldatakse arvamust. Minu isiklik seisukoht kohtunikuna on see, et tegemist on ühe olulisema projektiga kohtusüsteemis viimasel ajal ning seda tuleb kindlasti edasi arendada ja paremaks muuta.

Kõve: Lisan, et kui rääkisin menetluse korraldusest ja sellest, millest rääkis ka Rait Maruste, et oleks vaja mingit juhendmaterjali selle kohta, kuidas peaksid kohtunik ja kohtujurist koostöös töötama, ei pidanud silmas, et oleks vaja mingit õigusakti, vaid siiski juhendit.

Lang: Mul on küsimus Villu Kõvele. Kuna tõhustamise projekt käivitus 1. aprillil 2013. a Harju Maakohtus, siis kuidas te Riigikohtus näete juba kvaliteedi langust, kuna projekti ajal tehtud lahendid ei ole veel Riigikohtusse jõudnud? Riigikohtusse jõudnud lahendid pärinevad varasemast ajast.

Kõve: Mina ei rääkinud kohtujuristidest, vaid rääkisin kiirustamisest ja aja survest. Ajasurve teema ei ole tõusetunud nüüd, vaid oli juba varem.

Pikamäe: Olen Rait Marustega nõus, et Eesti Kohtunike Ühingu kirjas välja toodud aspektid, mis vajaksid hindamist, ei ole seotud tõhusama õigusemõistmise projektiga, vaid Harju Maakohtu juhtimise ja sisekliimaga. Nõustun Rait Marustega ka selles, et antud küsimuse analüüsimiseks ei ole meil täna piisavalt objektiivset alusmaterjali. See kiri langeb ajaliselt kokku Harju Maakohtu auditiga, mida viib läbi Justiitsministeeriumi siseauditi osakond. See on kohtutega tegelevast osakonnast lahutatud struktuuriüksus. Auditi nõuded kooskõlastati ka Riigikohtuga ja need sisaldavad muu hulgas ka intervjuusid kohtunikega, selgitamaks välja, kuidas on kohut juhitud ja millised on probleemid kohtus. Seetõttu leian, et praeguses olukorras oleks mõistlik ära oodata auditi tulemused. Ma arvan, et ei ole vaja auditit dubleerida täiendava tööühma saatmisega Harju Maakohtusse, vaid auditi tulemus tuleks ära oodata. Toetan igati otsuse projekti, mille kohaselt võtame esiteks info teadmiseks ja teiseks ootame ära Harju Maakohtu töökorralduse auditi lõpparuande, mis valmib suvel ja mida arutame sügisel KHN-i korralisel istungil. Olles tutvunud auditi tulemustega, saame järgmisel korralisel KHN-i istungil otsustada, kas meil on vaja astuda täiendavaid samme.

Teiseks teeksin ettepaneku täiendada otsuse projekti palvega Justiitsministeeriumile valmistada ette eraldi dokument, mis puudutab kohtuteenistujate tulemustasustamise põhimõtteid. Tulemustasustamisega seotud küsimusi on täna püstitatud korduvalt ja näib, et see põhjustab palju pingeid. Räägime selle selgeks. Mul oleks hea meel, kui jõuaksime lõpuks selleni, et suudame heaks kiita kõikides kohtutes kehtivad üldised tulemustasustamise põhimõtted, mis jätaksid kohtu esimeestele ka teatud diskretsiooniruumi nende põhimõtete kohandamiseks tulenevalt oma kohtu eripärast.

Lippus: Lisatud otsuse projekt puudutab otseselt meie talituse tööd ja teisi käimasolevaid projekte ning kohtu esimeestega arutatud põhimõtteid. Justiitsministeeriumi 2014. a tööplaanis on kirjas kohtute personalistrateegia väljatöötamine. See projekt jätkub ka 2015. a. Sel aastal ei soovi me kohtute personalistrateegiat valmis saada tingituna üldises avaliku halduse personalipoliitikas toimuvast. Rahandusministeeriumi eestvedamisel töötakse välja personalistrateegiat kogu Eesti avalikus halduses ja Justiitsministeeriumis rohelise raamatu alusel ühe asutuse personalistrateegiat. Need kaks dokumenti oleksid heaks eeskujuks kohtuametnike tulemustasustamise põhimõtete kujundamisel.

Lisaks on kohtute esimeestele õigusemõistmise tõhustamise projektide juures olnud väga oluline see, et nad saaksid ise kujundada oma kohtu tulemustasustamise süsteemi. Enne kohtutele motivatsioonifondi eraldamist saadavad kohtud tulemustasustamise põhimõtted Justiitsministeeriumile. Me oleme võtnud positsiooni, et me küll konsulteerimine ja saadame kohtutele parimate motivatsioonisüsteemide näiteid, kuid ei võta kohtujuhtidelt ära otsustuspädevust ja oma asutuse juhtimise kujundamise võimalust. Võib-olla ei ole hetkel hea mõte luua KHN-i tellimisel kiirkorras ühtset motivatsioonisüsteemi, arvestades kohtute erinevat rahastamist. Teatud kohtutes on ajutise motivatsioonifondi vahenditega vaja kompenseerida ka igapäevase töö eest makstavat madalamat palka, teatud kohtutes on aga palgatase saavutanud rahuldava taseme. Seetõttu paluksime me selleks ülesandeks rohkem aega, et teha seda kohtute personalistrateegia raames.

Viimaks tahaksin märkida veel seda, et avalikus sektoris valmistatakse praegu Rahandusministeeriumi eestvedamisel ette riigiasutustes töötamise rahulolu-uuringut. Selle uuringuga on hõlmatud ka kõik kohtud. Küsitletakse nii kohtunikke kui ka kohtuametnikke. Oleme saanud teatud osas muuta uuringu küsimusi kohtusüsteemispetsiifiliseks. Sellest uuringust saame juba sel aastal võrreldavad andmed kõikide kohtute osas. See tähendab, et saame võrrelda neid kohtuid, kus tõhusama õigusemõistmise projekt juba käib, nende kohtutega, kus see ei käi; samuti kohtuid, kus see projekt on kauem kestnud, nendega, kus see vähem kestnud. Selles uuringus on kohtuametnikel võimalik tulemustasustamise probleemide kohta oma arvamus välja öelda. Küsitlus on anonüümne. Palun KHN-i liikmetel otsuse tegemisel neid käimasolevaid projekte arvesse võtta.

Pikamäe: Ma ütlesin täpsustuseks esiteks seda, et kui probleem on üleval praegu, siis me ei saa kindlasti oodata sellega aastani 2015, kui valmib personalistrateegia. Teiseks pidasin sügisese arutelu all silmas mitte motivatsioonifondi jagamise põhimõtete kehtestamist, vaid arutelu. Tahaksin saada ülevaadet toimuvast. On põhjust seda arutada. Kui KHN-i liikmete arvates on seal midagi, mis ei vääri nendes põhimõtetes kohta, siis räägime need selgeks. Ei ole mõistlik igal KHN-i istungil selle teema juurde tagasi tulla.

Pappel: Kas see hõlmab ka kohtunike premeerimissüsteemi?

Pikamäe: Ma saan aru, et see hõlmab kõike.

Viiakse läbi hääletus teema võtmise kohta KHN-i istungi päevakorda 2014. a sügisel, kui KHN-ile on tutvustatud justiitsministeeriumi siseauditi osakonna tulemusauditit „Harju Maakohtu töökorraldus“ lõpparuannet:

Poolt: 11

Vastu: 0

Erapooletu: 0

Viiakse läbi hääletus selle poolt, et Justiitsministeerium kaardistab olemasolevad kohtuteenistujate motivatsioonifondi jagamise ja kohtunike motiveerimise põhimõtted, et arutada neid 2014. a sügisel KHN-i istungil:

Poolt: 11
Vastu: 0
Erapooletu: 0

Otsus:

- 8.1. KHN võtab informatsiooni teadmiseks ja KHN-i liikmed avaldasid Kohtunike Ühingu pöördumise kohta arvamust.
- 8.2. Teema võetakse uuesti KHN-i istungi päevakorda 2014. a sügisel, kui KHN-ile on tutvustatud justiitsministeeriumi siseauditi osakonna tulemusauditit „Harju Maakohtu töökorraldus“ lõpparuannet.
- 8.3. Justiitsministeerium kaardistab olemasolevad kohtuteenistujate motivatsioonifondi jagamise ja kohtunike motiveerimise põhimõtted, et arutada neid 2014. a sügisesele KHN-i istungil.

2.2. Tartu Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korra kohase toimimise kohta Tartu Maakohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist – Liivi Loide

Tartu Maakohtu esimees Liivi Loide teeb ettekande.

Maruste: Kohtudokumentide kättetoimetamisega on palju probleeme. Tihti teab politsei täpselt, kus isik elab. Kas on olemas mingi praktiline takistus, et kohus saaks ligipääsu samale andmebaasile, mis on politseil? Kohtu ja politsei andmebaas võiksid töötada koos.

Loide: Politseil on omaette andmebaas, mida kohus ei saa kasutada. Seda ei saa kasutada ka kõik politseiametnikud.

Maruste: Jah, politsei andmebaasis on palju erinevaid andmeid, aga peaks olema võimalik lüüa andmed lahku nii, et kohus saaks ligipääsu ainult kontaktandmetele. Kohtu ligipääs nendele andmetele ei pea olema piiramatult, vaid ainult teatud ametnikele.

Loide: Hetkel meil sellist ligipääsu ei ole.

Maruste: See on läbirääkimiste küsimus. Võib-olla piisab sellest, kui üks kohtu kantselei töötaja omab sellistele andmetele ligipääsu.

Loide: Minu ettepanek on selline, et politsei kui taotluse esitaja võiks kohe võimalikud kontaktandmed taotluse juurde lisada. On näha, et ka kohtutäituritel ei ole ligipääsu sellistele andmetele nagu politseil.

Maruste: Palume Justiitsministeeriumil see probleem lahendada.

Loide: Kriminaalmenetluses on olnud juttu täitmisasjadest. Puudub alus täitmise lõpetamiseks, kui kriminaalhooldusalune isik on tagaotsitav. Tagaotsitava isiku puhul aegumine peatub, mistõttu täitmisasja lõpetada ei saa. Vana kriminaalmenetluse seadustik sätestas, et lõpetamine on võimalik siis, kui teatud absoluutne aeg on möödunud, aga praegune seadustik seda võimalust enam ette ei näe. Siin vajaks seadus muutmist.

Pärsimägi: Saan aru, et Tartu Maakohtus on tsiviilasju ja kriminaalasju lahendavad kohtunikud ning kohtunikud, kes lahendavad kõiki asju. Ettekandes oli näha, et üldasjade kohtunikel on kõige vähem koormuspunkte ja nende menetlusajad on kõige pikemad. Kas ka nende töö kvaliteet on madalam?

Loide: Nii ja naa.

Pärsimägi: Minu küsimus puudutab seda, kas spetsialiseerumise puudumine mõjutab ka kvaliteeti. Kas üldasjade kohtunike aeg ei ole ühele poole jõudnud?

Loide: Meil on võetud suund sellele, et kõik kohtunikud oleksid spetsialiseerunud. Aga on kohtunikke, kes soovivad, et nad saaksid menetleda kõiki liiki asju. Tartu Maakohtu õigusemõistmise tõhustamise projekti eesmärkide hulgas oli ka eesmärk toetada kohtunike spetsialiseerumist väikestes kohtumajades. Oleme selle nimel käesoleval aastal töötanud ja järgmisel aastal tahaksin oma

aruandes rääkida, kuidas me selle eesmärgi täitnud oleme. Mis puudutab kvaliteeti, siis meil on selliseid üldkohtunikke, kes on tugevad mõlemas valdkonnas, aga on ka vastupidiseid näiteid.

Pikamäe: Oleme võtnud Tartu Maakohtu esimehe aruande teadmiseks.

Lõuna 13.30 – 14.15

Saabub Andres Anvelt

2.3. Pärnu Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Pärnu Maakohtus 2013. a – Rubo Kikerpill

Pärnu Maakohtu esimees Rubo Kikerpill teeb ettekande.

Maruste: Kui Sinu võimuses oleks mõnda asja muuta, siis mida Sa muudaksid?

Kikerpill: Esiteks kindlasti katkematu menetluse põhimõtet kriminaalasjade üldmenetluses. See seadusemuudatus tehti kohtunike arvamust arvestamata. Eesmärk oli saavutada kohtumenetluse kestuse lühenemine, kuid siiani ei ole seda juhtunud. Teatud juhtudel ei saagi katkematuse nõuet täita. See abinõu loodi kunstlikult ja see ei ole kaasa aidanud menetluste lühenemise eesmärgi täitmisele. Aidanud on hoopis tõhusama õigusemõistmise projekt, nagu oli näha Harju Maakohtu esimehe ettekandest. Kui rakendada seda projekti täies ulatuses, andes kohtutele juurde ressursi ja nimetades ametisse kohtujuriste ning tagada samal ajal ka prokurörikohtade täitmine, on võimalik menetlusaegu lühendada. Palun tõsiselt kaaluda katkematuse põhimõtte kui takistava asjaolu ärakaotamist. See on kohtunike enamuse soov.

Teiseks kohtuistungite protokollimine. Miks me protokollime kohtuistungeid, mida me salvestame? Käisime tutvumas Inglismaa süsteemiga, kus samuti istungeid salvestatakse. Kui keegi tahab kirjalikku protokollit, tellib ta selle oma raha eest. Praegu peavad meie kohtuistungisekretärid tegema üldmenetlustes palju tarbetut lisatööd.

Kolmandaks on küsitud, mida saaks teha Eestis kriminaliseerituse taseme vähendamiseks. Kui karistusseadustikku täiendati §-ga 424, mis puudutab sõiduki juhtimist joobeseisundis, kasvatas see Eesti kuritegevuse taset oluliselt. Võib-olla võiks tõsta joobeseisundi promillimäära. Ei ole vahet, kas joobeseisundis isik saab karistada väärteo- või kriminaalkorras. Võib küsida, kas see tegu peab olema tingimata kriminaalkorras karistatav.

2.4. Viru Maakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Viru Maakohtus 2013. a – Anne Palmiste

Viru Maakohtu esimees Anne Palmiste teeb ettekande.

Palmiste: Teatavasti on Justiitsministeerium, advokatuur ja prokuratuur pannud kokku Ida-Viru stipendiumiprogrammi, mille käigus antakse magistrantuuris õppivatele üliõpilastele stipendiumi, kui nad lähevad pärast magistriõppe lõpetamist tööle Ida-Virumaale. Tulenevalt oma ametikohast olen olnud kaks aastat selle komisjoni liige, kes valib välja stipendiumisaajad. Reeglina ei ole stipendiumitaotlejad kohalikud inimesed. Siiani ei ole veel keegi Ida-Virumaale tööle tulnud. Kahe aasta peale on küll neli inimest avaldanud soovi kohtusse tööle tulla ja käinud töövarjupäeval, kuid lõpuks ei ole keegi kohtusse tööle asunud ja pärast ülikooli lõppu on nad stipendiumiga saadud raha tagasi maksnud. Sel aastal oleme leidnud esimese inimese, kes peaks 2. juunil meile tööle tulema. Tegemist on kohaliku inimesega. Mul ei ole usku sellistesse kohtunikukandidaatidesse või stipendiaatidesse, kes on pärit mujalt. Näiteks Narva kohtumajas on palju selliseid kohtunikke, kes esimesel võimalusel Ida-Virumaalt lahkuksid.

Pikamäe: Minu jaoks koorus sellest aruandest välja kaks küsimust, mille puhul võiks ära kuulata Justiitsministeeriumi seisukoha. Esimene puudutab prokuröri ametikohtade täitmist, mis on saamas üha suuremaks takistuseks kriminaalasjade arutamisel. Need kaks asja on omavahel tihedalt seotud –

kui prokuröri ei ole võimalik asja arutamisest osa võtta, ei ole kohtul võimalik asja arutada. Kas siin on näha mingisugust lahendust, eeskätt seoses ringkonnaprokuröri ametikohtade täitmisega?

Teine probleem, mis jookseb läbi nii Viru Maakohtu kui Tartu Halduskohtu esimeeste aruannetest, on inimeste leidmine Virumaale. Viru Maakohtu esimehe aruannetes on ka juba varem tehtud ettepanek maksta regioonitasu, et inimesed oleksid paremini motiveeritud tulema tööle Viru Maakohtusse. Nüüd loen ma seda sama ka Tartu Halduskohtu esimehe aruandest. Tuleb välja, tegemist on vana, aga üldise probleemiga, kuidas motiveerida inimesi tulema tööle Viru Maakohtusse.

Saar: Erinevalt Viru Maakohtust on meil väga hea kogemus Ida-Viru stipendiumiga. Meil on eelmisest aastast konsultant, kellest nüüdseks on saanud kohtujurist.

Anvelt: Kui rääkida prokuröridest, siis on kaks võimalust – tõsta olemasolevate prokuröride palka ja teha nad kohtunike kõrval taas konkurentsivõimelisteks või täita 30% tühje ametikohti. Prokuröride küsimus on meil prioriteetsel kohal ja läheme selle positsiooniga lisaelarve taotlemise läbirääkimistele.

Mis puudutab regioonitasu, siis see on laiem probleem. Mitmed ametkonnad on seda teinud ja näiteks Justiitsministeeriumi haldusalas on vanglate osakond sellega inimesi motiveerinud ning saanud edukalt lõpule viia vanglate osakonna kolimise. Kohtute puhul on regioonitasu aga teema, mida peab arutama. Probleem võib tekkida vajalike inimeste leidmisega Ida-Virumaale, kui õigusemõistmise tõhustamise projekt ükskord sinna jõuab.

Palmiste: Usun, et kohtujuristi konkursile on tahtjaid palju, kuid probleem tekib madalamal tasemel. Seda võin järeltada konsultandi koha täitmiseks korraldatud konkurssidel kandideerijate suurest hulgast.

Anvelt: Prokuröride küsimus on meie jaoks prioriteetsel kohal. Kohtumenetluse reformist ja kohtujuristidest rääkides võin öelda, et suund on Virumaa poole. Kohtumenetluse reformiks vajalikud vahendid on teatud osas juba eelarvesse sisse kirjutatud. Regioonikoefitsient võib mingil määral aidata probleemi lahendada, rõhutan, et ainult mingil määral. Jätame selle teema meelde ja arutame seda ministeeriumis.

Palmiste: Eelmise ministri jaoks koostasime regioonitasu osas arvestuse kahe kohtumaja – Narva ja Jõhvi – osas, et näidata, palju sellise lisatasu maksmine maksma läheks. Need arvestused on meil alles ja võime need saata.

Prokuröride kohta tahtsin küsida, et kas see on üle riigi kehtiv kord, et prokurörid on jagatud süüteoliikide järgi? Kas vähem hõivatud prokurör ei tohi hõivatud prokuröri asendada tulla?

Aas: Täitmata ametikohtade arv hakkas suurenema alates 2008. a ehk alates majanduskriisist. Viimased kolm aastat on täitmata ametikohtade arv olnud umbes 16%, mis tähendab, et 30–35 prokuröri on puudu. Kunagi on välja arvatud, et mõistlik prokuröride arv võiks olla umbes 200. Siiani see nii palju tunda ei andnud kui nüüd, kus kohtunikukohad on täidetud ja kus kohtumenetlused on tänu kohtujuristidele kiirenenud.

Kui me vaatame prokuröride ametikohtade täitmist piirkondade kaupa, siis Lääne Ringkonnaprokuratuuri probleemiks on see, et seal on üle territooriumi laiali palju väikeseid üksusi, kuigi üldine koormus võrreldes teiste piirkondadega ei ole seal suurem. Täitmata ametikohtade probleem on suuresti kontsentreerunud Pärnusse. Näiteks Haapsalus, Raplas ja Paides see nii tõsine probleem ei ole. Tuleb leida sisemisi võimalusi probleemi leevendamiseks. Täna käivad Pärnus abiks inimesed Haapsalust ja varsti ka Paidest ning Raplast. Aga need on prokuröri abid, kes käivad tegemas eelkõige masstööd, mis on natuke lihtsam. Üldmenetlusi üle ei saa võtta.

Mis puudutab Viru piirkonda, siis nii, nagu seadus nõuab, on meil töö üldiselt ära jaotatud kuriteovaldkondade kaupa. Need on seotud ka politsei vastavate funktsionaalsete üksustega. Meie jaoks on probleemiks see, et üldmenetluse ülevõtmine teise prokuröri poolt ei ole võimalik. Täna võistlev menetlus on väga nõudlik. Teise prokuröri saatmine kukutaks kogu süsteemi kokku ja tekitaks pikas perspektiivis hoopis rohkem probleeme. See on põhjus, miks me üldmenetlustes ajutise äraoleku tõttu asendamisi ei tee. Summad, mida on vaja selle probleemi lahendamiseks, on teada.

Pikamäe: Kas ma saan õigesti aru, et täitmata ametikohtade arv on nii suur ka seetõttu, et soovitakse olemasolevatele prokuröridele maksta konkurentsivõimelist palka?

Aas: See on üks pool asjast, aga me peame vaatama palgataset. Tegelikult taastati prokuratuuris majanduskriisielelne palgatase umbes pool aastat tagasi. Kui me vaatame reaalselt sissetulekut koos lisatasudega, siis jõudsimme majanduskriisieleelsesse aega. Kui me vaatame vahepealset inflatsiooni, siis reaalsed palgad jäävad veel 20% maha. Kui me vaatame kohtuniku palku, siis võrreldavate positsioonide vahe on veel kusagil 25%. Üks meie eesmärkidest on püsida palgakonkurentsivõimeliselt kohtunikega. Aga me ei ole kasutanud vabade kohtade täitmiseks mõeldud lisaraha palkade tõstmiseks. Kui me vaatame tänast palgataset, siis need ei ole nii kõrged, et neid oleks võimalik vähendada ja vabanenud raha arvelt vabu kohti täita.

Pikamäe: Ühesõnaga täna raha vabade kohtade täitmiseks ei ole?

Aas: Ei ole. See raha on ära planeeritud aasta lõpuni palkadeks.

Anvelt: Kõigi vabade prokuröri ametikohtade täitmine sama palgatasega läheks maksma üle kahe miljoni euro.

Aas: Täna palgatasega kõikide kohtade täitmine läheks maksma umbes miljon eurot, kohtunikega võrreldavate palkade puhul kõikide kohtade täitmine 2,7 miljonit eurot.

Aavik: Regionaalsete koefitsientide osas tahtsin omalt poolt lisada, et see taandub ikkagi sellele rahasummale, mida me jagame. Kuigi kohtusüsteem on igal aastal saanud õigusemõistmise tõhustamise projektiks lisaraha, siis on see olnud ikkagi vähem, kui projektiga soovitud tempos edasi liikumiseks oleks vaja olnud. Ka järgmisel aastal, kui me lisaraha saame, siis tõenäoliselt ei ole see nii suur summa, et me saame õigusemõistmise tõhustamise projekti laiendada nendesse kohtutesse, kuhu see ei ole veel jõudnud, ja lisaks viia sisse ka regionaalsed koefitsiendid.

Regionaalsed koefitsiendid ja õigusemõistmise tõhustamise projekt on kaks konkureerivat investeerimisvajadust kohtusüsteemis. KHN on siiani otsustanud, et me jätkame õigusemõistmise tõhustamise projektiga. Ma arvan, et see on pragmaatiline ka järgmisel eelarveaastal. Pigem üritame viia Viru Maakohtusse õigusemõistmise tõhustamise projekti, mitte seada sisse regionaalset koefitsienti.

Anvelt: Kokkuvõttes sõltub kõik rahast, mida me jagame, kui eelarve on vastu võetud. Üks märkus ka katkematu menetluse põhimõtte kohta. Oleme ministriumis tõstnud uuesti lauale katkematu kohtupidamise küsimuse. Praegu on menetluses üks kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu, millest täna räägime, samuti tegeletakse ühe teise eelnõuga.

Kerstna-Vaks: Olen nõus, et tuleks ära lõpetada olukord, kus üks riigiasutus Ida-Virumaal võtab kohtusüsteemilt inimesi ära tänu piirkonna koefitsiendi tasudele. Seoses Narva probleemi ja kohtunike kohtadega tahaksin öelda seda, et olin seal mai alguses ja Narva kohtumaja jätab visuaalselt väga hea mulje. Eesti riik on seal kohal. Saalid on inimlikumad kui Tartu kohtumajas. Töötingimused on väga head. Eesti keele nõue on täidetud.

Ringkonnakohtu esimehena ja tsiviilkolleegiumi kohtunikuna on mulle aga kogu aeg muret teinud asjaolu, et seal on teistsugune õiguskultuur. See on tugevalt tunda. Mõnda asja saab lahendada ka ilma rahaliste vahenditega. Üks võimalus on kehtestada nõue, et Narva kohtumajja tööle tulnud kohtunikud ei saa sealt teatud aja jooksul lahkuda Jõhvi või Rakvere kohtumajja. Praegu liigub Narvast palju kohtunikke kohe teistesse kohtutesse tööle. Seetõttu ei leia Narvas kohtunikukandidaatidele juhendajaid. Samal ajal on Tartus kohtunikukandidaatide juhendajaks saamisel konkurss. Kui Narva tuleb inimene, peaks ta teadvustama, et kui ta tahab läbi Ida-Virumaa kohtusüsteemi siseneda, tuleb tal seal mõnda aega olla, näiteks kolm või viis aastat. Sellega lahendaksime päris mitmed probleemid.

Maruste: On huvitav täheldada, et Ida-Virumaale inimeste leidmise probleem on üleval 1993. a. Arutasime ka siis, et tuleks sisse viia Ida-Viru koefitsient. Tuleb välja, et sama probleem on endiselt üleval. Kui me kehtestame diskrimineeriva reegli töötada teatud aja ühes kohtus ainult Narva või Ida-

Virumaa suhtes, oleks see ebaõiglane muude kohtade suhtes. Kui see üldse kehtestada, siis üldiselt. Näiteks nii, et kohtunikuna tööle asudes tuleb kolm aastat samas kohas töötada, enne mujale liikuda ei ole võimalik.

Kiidjärv: Kas KHN ei ole seda kunagi otsustanud, et kohtunik peab tööle asudes töötama teatud aja ühes kohas?

Lipstok: Ei ole, sellest on ainult räägitud.

Palmiste: Minul esimehena on keeruline olukord ka seetõttu, et eelnevad esimehed on lubanud kohtunikel liikuda teistesse kohtutesse, aga mina ei luba. See tekitab kohtunike seas pahameelt.

Anvelt: Me püüame välja mõelda juriidilisi skeeme, kuidas inimesi Narva saada, aga probleem seisneb selles, et neil ei ole võimalik leida sobivat elamispinda.

Kerstna-Vaks: Kohtunikud rääkisid samast probleemist. Riigi Kinnisvara AS võiks ehitada maja ja üürida riigiametnikele turuhinnaga kortereid.

Luiga: Mul on üks palve Anne Palmistele – kui on selliseid juhtumeid, mis puudutavad advokatuuri, siis võiks meile julgelt teada anda, saaksime nendega tegeleda. Sama palve on ka kõikidele teistele kohtu esimeestele.

Pikamäe: Võtame aruande teadmiseks. Võime teha järelduse, et prokuröride puudus on hakanud takistama kohtuasjade menetlemist.

2.5. Tartu Halduskohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tartu Halduskohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist – Tanel Saar

Tartu Halduskohtu esimees Tanel Saar teeb ettekande.

Saarmets: Kas Sa oskad öelda, kui palju kinnipeetavate asjadest lahendatakse lihtmenetluses?

Saar: Väga väike osa.

Pikamäe: Kinnipeetavate asjade arv on kasvanud. Millest see on tingitud?

Saar: Tegelikult on küsimus ühe kinnipeetava väljavahastamises. Teiseks on palju põrandapinna kaasusi. Euroopa Inimõiguste Kohus tegi möödunud aasta lõpus Eesti suhtes lahendi seoses Tallinna Vangla kinnipidamistingimustega. Ma ei oska öelda, kas tulenevalt sellest lahendist või mõnest muust põhjusest on vangide arvates etapeerimine väga piinav tegevus.

Pikamäe: Nii et kaebused on üsna ühesugused?

Lapimaa: Praeguse informatsiooni kohaselt lahendab Tallinna Vangla 400 vangi taotlust ebapiisava põrandapinna tõttu tekitatud kahju hüvitamiseks ja on alust arvata, et need vaidlused jõuavad ka Tallinna Halduskohtusse.

Pikamäe: Kui Tartu Halduskohtu esimehele enam küsimusi ei ole, siis läheme edasi Tallinna Halduskohtu esimehe aruandega.

2.6. Tallinna Halduskohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tallinna Halduskohtus 2013. a – Villem Lapimaa

Tallinna Halduskohtu esimees Villem Lapimaa teeb ettekande.

Maruste: Mul on kaks küsimust. Esiteks, kuidas olete oma kohtus paika pannud kohtujuristi funktsiooni ja rolli kohtuniku kõrval? Teiseks, mis segab Sind halduskohtu kohtuniku töös kõige rohkem ja mida tuleks Sinu arvates muuta?

Lapimaa: Kohtujuristi roll halduskohtumenetluses on spetsiifiline, kuna meil puudub rutiinne tegevus, mida oleks võimalik delegeerida kohtunikult ametnikule, nii nagu see on teatud määral võimalik

näiteks tsiviilasjades. Haldusasja menetleb eelmenetluse staadiumist peale kohtunik ja kohtujuristile iseseisva pädevuse andmine on mõeldamatu. Kohtujurist saab tegutseda ainult sümbioosis ja tiimitöös kohtunikuga. Sellepärast on väga olulised stabiilsed meeskonnad ja väike kaadrivoolavus. Kohtujurist on kohtuniku abiline, kes teeb uuringuid, koostab õiguslikke arvamusi, kohtulahendite projekte, aga ei ole tehnilise töö tegija, vaid teeb ikkagi juristi tööd.

Mis mind kõige enam segab? See, et kõigil kohtunikel ei ole kohtujuriste. Ma ei näe väga suurt vajadust menetlusnormide või töökorralduse ümbervaatamiseks halduskohtumenetluses. Samuti ei tekita meile probleeme kättetoimetamine. Oluline on aga tõsta kompetentsi, et oleksime võimelised riigiasutustega vaidlema kui võrdne võrdsega.

Saarmets: Teil on kohtunike spetsialiseerumine toimunud juba aastaid. Kas olete arutanud ka ümber spetsialiseerumist? On see küsimus üldse tõusetunud? Vahel oleks hea valdkonda vahetada. Ma ei ütle, et see oleks üldine probleem, aga ümber spetsialiseerumine võib mõnikord kasuks tulla.

Lapimaa: On tõsi, et umbes neli aastat tagasi viisime sisse kohtunike spetsialiseerumise. Jagasime teemad nelja kolleegiumisse või paketti, kus on neli kohtunikku, kelle vahel vastavat liiki asjad jaotatakse. Eialgu mõtlesime, et hakkame teemasid muutma ja roteerima nii, et põhivaldkonnad jäävad samaks, aga väiksemad valdkonnad vahetuvad. Aga on näha, et kui kohtunikud saavutavad mingis valdkonnas kompetentsuse ja professionaalsuse, siis ei taha nad väga uue valdkonnaga alustada. Nende valdkondade muutmise ehk küsimus, kas peaks hakkama seda kuidagi forsseeritult tegema, on küll aktuaalne.

Pikamäe: Ma saan aru, et Sa parandasid ühte aruandes esitatud arvu ja 2013. aasta keskmine menetlusaeg oli 120 päeva. 2012. aastaga võrreldes on keskmine menetlusaeg vähenenud 40 päeva. Millest selline hea tulemus on tingitud?

Lapimaa: Väike kaadrivoolavus andis võimaluse ametnike motiveerida ühiste kavatsuste protokollil alusel eraldatud summadega. Aga väga detailset analüüsi me teinud ei ole.

Pikamäe: Kas lahendamise keskmine aeg hõlmab nii määruseid kui otsuseid?

Lapimaa: Jah.

Aavik: Lisaksin, et halduskohus on olnud tubli eelarveläbirääkija. See on loonud ka paremad tingimused selliste tulemuste saavutamiseks.

2.7. Tartu Ringkonnakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korra kohase toimimise kohta Tartu Ringkonnakohtus 2013. a, sh ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist – Kersti Kerstna-Vaks

Tartu Ringkonnakohtu esimees Kersti Kerstna-Vaks teeb ettekande.

Pikamäe: Kas ma saan õigesti aru, et kõige suurem koormus on ikkagi tsiviilkolleegiumis?

Kerstna-Vaks: See on nii ja naa. On kaks erinevat koormusallikat: üks tuleb sissetulevatest kohtuasjadest ja teine kohtuasjade jäägist.

Pikamäe: Riigikohtule valmistab haldusasjade menetlemine ja nende lahendamise keskmine aeg ringkonnakohtus tõsist muret. Aruandes oled välja toonud, et apellatsioonimenetluse keskmine aeg 2012. a oli haldusasjades 301 päeva ja 2013. a 380 päeva ning käesolevaks hetkeks juba 404 päeva. Võrdlusena saab Tartu Halduskohtust kohtuotsuse kätte keskmiselt 130 päevaga. See tähendab, et tarvitseb vaid kellelgi esitada apellatsioonkaebus, kui asja lahendamine lükkub edasi rohkem kui aasta võrra. Selline olukord on kaugel sellest, et seda saaks nimetada normaalseks. Saan aru, et see on tekkinud ajaloolistel põhjustel, aga nüüd oleks vaja mingit lahendust, kuidas sellest olukorrast välja tulla. Kas Sul on selle jaoks ideid? Nagu ütles Tartu Halduskohtu esimees, on sel aastal haldusasjade arv esimeses astmes suurenenud plahvatuslikult ja võib arvata, et see ei jäta puudutamata ka Tartu Ringkonnakohtu, mis omakorda süvendab praegusi probleeme veelgi.

Kerstna-Vaks: Oleme kolleegidega arutanud esiteks seda, kas peaksime kolleegiumide vahel kohtunikke ümber paigutama. See ei tule kõne alla erinevatel põhjustel. Meil ei ole vaba inimressurssi,

keda ühest kolleegiumist teise ümber paigutada, rääkimata kohtunike spetsialiseerumissoovidest. Teiseks oleme arutanud, kas vajaksime halduskolleegiumisse juurde ühte kohtunikohta, aga selles osas on halduskolleegium ise öelnud, et seda ei ole vaja. Koormuspunktide kohaselt on hoopis tsiviilkolleegium olnud aastaid üle koormatud. Kuna 2012. a ja 2013. a ei olnud konsultantide kaader stabiilne ja kõigil personaalset abilist ei olnud, siis on meie esimene ettepanek, et kaks konsultandikohta asendataks kohtujuristidega, nii et kõigil kohtunikel oleksid kohtujuristid, ja et kogu kolleegiumi peale oleks lisaks veel üks tehniline abiline. See on meiepoolne positiivne programm.

Pappel: Mul ei olegi midagi lisada. Kinnitan, et iga kohtunik peaks olema varustatud kvaliteetse abilisega ehk kohtujuristiga. Paraku see siamaani nii ei ole. Võin oma kogemusest öelda, et kui ma Tallinna Halduskohtust Tartu Ringkonnakohtusse üle tulim, siis mul siin enam isiklikku abilist ei olnud, pidin konsultanti jagama teiste kohtunikega. Alles sellest aastast on igal kohtunikul oma abiline, aga kaks neist on konsultandid. Aitaks see, kui saaks välja kuulutada konkursi kohtujuristide leidmiseks.

Kerstna-Vaks: Ja mitte oodata aasta lõppu, vaid teha seda varem.

Pappel: Lisaks oleks abiks üks täiendav konsultant, kes teeks lihtsamat tööd, eriti arvestades Tartu Halduskohtu töökoormuse kasvu, mis on juba ka meieni jõudnud.

Kerstna-Vaks: Võib tõusetuda ka ruumi probleem, kuhu inimesed paigutada.

Pappel: Aga ei saa loota, et jäägis olevad vanad kohtuasjad oleks võimalik paari kuuga ära lahendada. See ei ole reaalne. Võin omast kogemusest öelda, et 2013. a jaanuaris sain asju, mis olid poolteist aastat vanad. Selle jäägi likvideerimiseks on kulunud üks aasta, aga uued asjad on peale tulnud. Võib öelda, et asjade lahendamise kiirus on juba selline, et eelmise aasta asjad saab lahendatud selle aasta novembriks. Menetlusaeg küll järjest lüheneb, aga see ei juhtu kiiresti, vaid võtab aega. Eelmisel aastal oli prioriteediks määruskaebuste lahendamine, kuna nende pikad menetlusajad takistasid Tartu Halduskohtu tööd. Seetõttu jäi apellatsioonkaebuste lahendamine tahaplaanile. Kahe eesmärgi täitmist korraga on raske saavutada; kui aga pühendutakse ühele, jääb teine paratamatult veidi tahaplaanile. Kokkuvõttes nõustun Kersti Kerstna-Vaksa ettepanekutega.

Lisaks ei saa tähelepanuta jätta seda, et meil on kaks doktoranti, kes on juba sel aastal kasutanud oma õigust olla õppepuhkusel. Peale selle on meie kolleegiumis kolm kohtuniku erinevates kohtunike omavalitsusorganites ja üks kohtunik täidab kolleegiumi esimehe kohustusi. Kui realiseerub muudatusettepanek, et kohtunike omavalitsusorganites töötavatel kohtunikel vähendatakse töökoormust, siis langeb kogu koormus ühele kohtunikule.

Pikamäe: Märkisid, et keskmine asjade lahendamine halduskolleegiumis kohtuniku kohta on viis otsust ja viis määrust kuus.

Kerstna-Vaks: See on tõusuteel.

Pikamäe: Kas Sa oskad võrdlevalt öelda, kui suur on sama näitaja tsiviilkolleegiumis?

Kerstna-Vaks: Tsiviilkolleegiumis on see veidi suurem, aga mitte oluliselt. See on kusagil kaheksa ringis. Ma ei ole küll teinud matemaatilist analüüsi, kuid olen üldiselt võrrelnud tsiviilkolleegiumi lahendite arvu kohtuniku kohta halduskolleegiumi vastavate näitajatega ja see tundub normaalne. Võib-olla mitte just viis lahendit kohtuniku kohta, aga näiteks kuus lahendit kohtuniku kohta.

Mulle meeldis see, mida ütles Rait Maruste, et tööprotsess kohtujuristiga peab välja kujunema, see vajab aega. Tsiviilkolleegiumis on üks kohtujurist, kes on varem töötanud kohtus 20-aastat. Tema tööstiil ja töö kvaliteet erineb oluliselt näiteks 2-aastase kohtu töö staažiga kohtujuristi omast. Halduskolleegiumis on samamoodi, et väljastpoolt tulnud isikute väljaõppeperiood võtab aega. Pika aja jooksul tekivad sellised usaldussuhted, mille tulemused kajastuvad ka statistikas. Selleks, et kohtunik teeks rohkem lahendeid, peab tal olema kohtujuristist abiline, muud moodi seda kohtumenetluse pikkust lühendada ei saa.

Saarmets: Tahaksin teha ühe täpsustuse halduskohtu ja ringkonnakohtu menetlusstatistika võrdlemise kohta. 120 päeva ei ole halduskohtus keskmine otsuseni jõudmise aeg, vaid lõpplahendini jõudmise aeg. See tähendab seda, et kui asi jääb menetlusse võtmata näiteks kaebeõiguse puudumise pärast, siis selles asjas on menetluse pikkus seitse päeva. Sellepärast ei ole esimese astme ja teise astme menetlusajad võrreldavad.

Üks küsimus aga ka Kersti Kerstna-Vaksale. Ühel slaidil oli halduskolleegiumi jõudluseks 112%, mis tähendab seda, et jäägid peaksid jõudsalt vähenema. Kas koormuse kasvu prognoos on nii suur, et jõudlus muutub alles ajas?

Kerstna-Vaks: Slaidil toodud ajateljel on juba kerget kasvu arvestatud. Liikumine on jääkide vähenemise suunas.

Kui rääkida kohtunikukohtadest, võin öelda, et Tartu Ringkonnakohtus vajab kahte kohtunikukohta, ühte halduskolleegiumisse, arvestades menetlusaegade pikkust, ja teist tsiviilkolleegiumisse, arvestades seda, et kohtu esimees töötab tsiviilkolleegiumi liikmena. Lisaks on tsiviilkolleegium vähemalt viimased kolm aastat olnud stabiilselt 20%liselt üle koormatud, mis võrdub ühe kohtunikukohaga.

Pikamäe: Nele Parrest, kas Sa mainisid, et kaebused menetluse pikkuse peale jõuavad juba ka õiguskantslerini?

Parrest: Jah, me oleme sel teemal suhelnud.

Kerstna-Vaks: Õiguskantsler on meie suhtes käitunud kenasti. Selgitasime õiguskantslerile, et õiguskantsleri poole kaebusega pöördunud isikute, eelkõige vangide asju ei ole menetletud Tartu Ringkonnakohtu keskmisest aeglasemalt.

Parrest: Distsiplinaarmenetluse algatamise alust küll ei ole, kuid inimest, kelle asja aeglaselt menetletakse, ei aita, kui talle selgitatakse, et viga on kohtusüsteemis, mitte kohtunikus.

Lang: Võib-olla pakub Justiitsministeerium koos Tartu Ringkonnakohtuga järgmiseks korraks välja mingi lahenduse. Äkki saab teha mingiks perioodiks ajutisi kohtunikukohti. See vana jääk tuleks ära menetleda ja pärast seda peaks normaalne olukord taastuma. Kas mu mõttekäik on õige?

Kerstna-Vaks: Jaa, põhimõtteliselt küll. Halduskolleegiumi pikad menetlusajad on väline probleem, kuid sisemine probleem, tsiviilkolleegiumi suur ülekoormus, jääb alles.

Pikamäe: Kersti Kerstna-Vaks tegi kaks konkreetset ettepanekut. Mida Justiitsministeerium selle kohta ütleb?

Aavik: On selge, et probleemi lahendamiseks tuleb tegeleda. Kohtunikohtade loomine on kõige keerulisem lahendus, sest kohtunikohad on eluaegsed. Peame arvestama, kas kaugemas perspektiivis on vabanemas mõni koht, mille me saaksime hiljem ära kaotada. Sellisel juhul saaksime rääkida ajutise koha loomisest. Hetkel ma ei oska seda ette ennustada.

Lippus: Eelmisel nädalal oli konverents õigusest ja majandusest, kus Läti justiitsminister rääkis, et sarnase probleemi lahendamiseks seadustasid nad võimaluse anda ühe kohtu asju apellatsioonastmes teise kohtu lahendada. Seda ettepanekut ei ole Justiitsministeeriumil mõtet arutada ainult kohtu esimehega, vaid seda tuleks arutada laiemalt. Ehk tasub selle mõtte üle arutleda.

Maruste: Tahaksin korrigeerida, et mitte kohtunikukoht, vaid kohtunikuamet on eluaegne. Siin on oluline vahe. Kohtunikke on võimalik ühelt kohalt teisele tõsta, Tartu Ringkonnakohtusse ametisse nimetatud kohtunik ei pea alatiseks sinna jääma. Teine lahendus, mida võiks kaaluda, on see, millest rääkis Kaidi Lippus. Operatiivsuse huvides oleks mõistlik kohtuasju ühest kohtust teise liigutada. Eesti on selleks piisavalt väike ja seetõttu ei tohiks see probleeme tekitada. Formaalsed takistused tuleks kõrvaldada.

Pikamäe: Arutelu tulemusena võime tõdeda, et me oleme struktuurse probleemi ees. Sama probleem on ka Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumis. Kõige halvem on see olukord Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegiumis, seda enam, et käesolevaks hetkeks on keskmine menetlusaeg veel tõusnud. Halduskohus peaks kodanikku kaitsma avaliku võimu omavoli eest. Kui apellatsioonistmes võtab menetlus aega 400 päeva ringis, ei ole olukord normaalne. Ministeerium peaks selle küsimusega tõsiselt tegelema ja mõtlema, kuidas sellest olukorrast välja tulla.

Idee jagada asju ringkonnakohtute vahel ei ole minu jaoks uus, see toimib ka näiteks Prantsusmaal. See võib olla üks lahendus, aga sellega võivad kaasneda ka omad probleemid, kuna Tallinna

Ringkonnakohtu halduskolleegiumi olukord ei ole palju parem. Tõsi, seal ei ole olukord küll nii drastiline.

Ma arvan, et seda teemat võiks arutada mõnel sügisesel KHN-i istungil ja arutada konkreetset tegevuskava probleemi lahendamiseks.

Anvelt: Me teeme majasisese nõupidamise, et kaaluda erinevaid lahendusvariante.

Paus 16.30-16.45

2.8. Tallinna Ringkonnakohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korra kohase toimimise kohta Tallinna Ringkonnakohtus 2013. a – Urmas Reinola

Tallinna Ringkonnakohtu esimees Urmas Reinola teeb ettekande.

Aavik: Kas teie kohtus on praktiseeritud seda, et üks kolleegium läheb teisele kolleegiumile appi?

Reinola: Jah, seda on lühikest aega praktikseeritud.

Aavik: Kas Sa julgeksid soovitada seda ka Tartu Ringkonnakohtule, et ühekordse jäägi probleemi lahendada?

Reinola: Mul puudub isiklik kogemus, aga seda võiks proovida. Kui see ei toimi, saab selle ju ära lõpetada. Üldkogu saaks sellise otsuse teha, samuti seada ka tähtajad. Praegu käib meil esimesest astmest üks kohtunik tsiviilkolleegiumis kaasa istumas.

Aavik: Minu teine küsimus puudutab analüüsi selle kohta, miks haldusasjade menetlemine nii kaua kestab. Kas ei oleks mõeldav, et kohus üritab kõigepealt ise analüüsida oma töökorraldust ja välja selgitada põhjused, miks halduskolleegiumi menetlusajad on teiste kolleegiumidega võrreldava töökoormuse juures nii erinevad?

Reinola: Kuna meil analüütiku kohta ei ole, siis eeldaks see kõigepealt Justiitsministeeriumi statistika kasutamist ja seejärel kolleegiumi kohtunikelt selgituste küsimist. Sellisel juhul oleks see kombinatsioon numbritest ja põhjustest.

Aavik: Kas te teeksite analüüsi ise, kui me looksim analüütiku koha?

Luha: Statistilisest analüüsist jääb siin väheks, ainult statistiliste meetoditega ei ole võimalik neid põhjuseid välja selgitada.

Reinola: Räägin veel paari sõnaga vanadest asjadest. Meil oli kuus vana asja: kaks tsiviilasja ja neli haldusasja. Meil on sellised vanad asjad, kus apellatsioonid esitati 2013. a novembris ja detsembris ja vastus apellatsioonkaebusele 2014. a veebruaris. Kohtunikud ei olnud nõus, et sellised asjad, kus apellatsioonkaebus esitati aasta lõpus ja vastus apellatsioonkaebusele uuel aastal, loetakse samuti vanade asjade hulka.

Aavik: Kuna me plaanime luua analüütiku koha igasse kohtusse, siis ma küsin veel, et kas olete sellega päri, et me loome analüütiku koha, kuid töökorralduse analüüsi teete ise?

Reinola: Ma kardan, et see analüütiku koht luuakse alles siis, kui tõhustamise projekt laieneb ka meie kohtusse. Mis ajal see analüütiku koht luua plaanitakse?

Aavik: Kui teil on selle analüüsi tegemiseks vaja analüütiku kohta kohe, siis me katsume selle võimalusel kohe luua.

Reinola: Ainult analüütiku koha puudumine ei takista põhjuste väljaselgitamist.

Aavik: Kas te asute seda kohe välja selgitama ja ootate analüütiku kohta ka?

Reinola: Jah

Pikamäe: Võin Urmas Reinola vastust täiendada enda kogemusega. Olles töötanud Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumis, mäletan ma selgelt, et kolleegiumide vaheline menetlusabi oli täiesti funktsioneeriv töövorm. See toimus kahes vormis. Kolleegid tsiviil- ja kriminaalkolleegiumist käisid kaasa istumas asju halduskolleegiumis, et vabastada kohtunike aega otsuste kirjutamiseks. Teiseks võeti osa asju ka üle. Olen ka ise kirjutanud ettekandjana ringkonnakohtu otsuseid nn justiitshaldusasjades, lahendades kinnipeetavate kaebusi. Sellega vähendasime halduskolleegiumi jääki. Niisiis on sellist kolleegiumide vahelist abistamist praktiseeritud ja ma ei näe takistusi, miks seda ei võiks ka edaspidi teha.

Maruste: Nii eelmises kui praeguses ettekandes on välja toodud halduskohtumenetluste pikk kestus. See on häiriv olukord, kuna printsiibis peaksid sellised kohtuasjad, kus inimesel on kaebus riigi vastu, kestma teiste asjadega võrreldes pigem vähem. Halduskohtumenetluste pikenedes apellatsioonistmes peab olema mingi põhjus. Võib-olla on menetlus läinud tarbetult keeruliseks. Kui see nii on, siis tuleks seda muuta. Võib ka olla, et põhjus on isikutes. Midagi on valesti ja see tuleks võtta vaatluse alla, kuna see olukord ei saa niimoodi edasi kesta. KHN peab andma tõuke, et see asi kriitiliselt üle vaadata. See olukord ei ole normaalne.

Reinola: Kohtunike tööjõudlus on loomulikult erinev. Kas Virgo Saarmets oskab selle kohta midagi öelda?

Saarmets: Ma ei oska tegelikult öelda, millest probleem tingitud on. Ei julge väita ka seda, et menetlus on läinud tarbetult keeruliseks. Minu arvates on küsimus selles, et kiirus ei saa olla ainus asi. Menetlus peaks olema selline, et võib eeldada, et sealt tuleb õige ja kaalutletud otsus. Mis puudutab kohtunike tööjõudlust, siis kohtunikud on samasugune läbilõige ühiskonnast, nagu igasugune muu inimeste koostis ja nagu igas kollektiivis on ka kohtunike seas erinevate võimetega inimesi. Kindlasti ei saa põhjuseks olla see, et kõik haldusasju lahendavad kohtunikud on madala tööjõudlusega.

Minu jaoks on probleemiks see, et me ei tea, kuhu me peame välja jõudma. Näiteks ei saa ma aru, kust tuleb kriminaalasjade menetlusaegadele seatud eesmärk. Ma arvan, et tagant sundimisega on võimalik teatud osas menetlusaegasid vähendada, aga mitte näiteks 50 päeva võrra nagu kriminaalmenetluses. See ei ole juba menetluseadustikust tulenevalt võimalik. Üritasin ka täiskogul näidata, et 100-päevane menetlusaeg tähendaks seda, et kohtunikul ei ole ühtegi teist asja käes ja ta saaks tegeleda ainult ühe asjaga. See saaks olla ideaal, aga mitte keskmine.

Huvitav on see, et otsuseni jõudmise aeg haldusasjades ei erine väga otsuseni jõudmise ajast muudes asjades. Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi näitajad on väga head ka selles osas, mis puudutab otsuseni jõudmiseks kuluvat aega, kuid teistes esimese ja teise astme kohtutes on see üle Eesti suhteliselt ühetaoline ning siin ei paista haldusasjad kuidagi eriliselt välja.

Pikamäe: Kindlasti oled Sa nõus sellega, et menetlusgarantiina ei saa käsitleda seda, et ringkonnakohtust ei saa lahendit kätte vähem kui 230 päevaga. Olen nõus Rait Marustega, et halduskolleegiumide menetlusaegade teema tuleb sügisel uuesti KHN-i päevakorda võtta ja arutada konkreetseid samme probleemi lahendamiseks.

Mulle tundub, et probleemi põhjused on Tallinna Ringkonnakohtu ja Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegiumide puhul erinevad. Tartu Ringkonnakohtu puhul võib objektiivse põhjusena käsitleda seda, et pikka aega olid kohtunikukohad täitmata ja seetõttu tekkis jääk, mille likvideerimisega ei ole nüüd toime tulnud. Tallinna puhul on see probleem kogu aeg üleval olnud, et halduskolleegium on lahendanud asju pikema aja jooksul kui teised kolleegiumid. Sama probleem on endiselt päevakorral. Keegi ei oska ikkagi öelda, millest see tingitud on. Ma ei näe teist lahendust, kui tulla selle küsimuse juurde tagasi.

Reinola: Potentsiaali ja ressursi on, kui me aastaga saime menetlusajad 70 päeva võrra lühemaks.

Saarmets: Kolleegiumide vahelise menetlusabi kohta tahaksin öelda, et minu arvates ei ole toodud näide väga hea. Sel ajal olid ringkonnakohtu halduskolleegiumis jäägid, mida oli vaja vähendada. Kui mõni teine kolleegium lahendab võõrast asja, ei ole tulemus selline nagu siis, kui seda lahendaks

pädev kolleegium. Küsimus on selles, et kas ka menetlusosalisele peab jääma tunne, et talle ei ole liiga tehtud, või mitte.

Pikamäe: Eesmärk peaks olema see, et apellatsioonimenetlus haldusasjades ei kesta kaks korda kauem kui esimeses astmes.

Saarmets: Apellatsioonimenetlus ei kesta kaks korda kauem. Ma kordan veel, et võrreldav number apellatsioonimenetluses on 126 päeva.

Maruste: Vaidlus, mille üheks osapooleks on riik, paralüseerib tihti riigivõimuorganite tegevuse pikaks ajaks. Lisaks on kodanikud rahulolematud. See avaldab toimet laiemalt kui ainult konkreetse kohtuvaidluse raames. Sellepärast ei saa seda kuidagi käsitleda teisejärgulise probleemina, vaid sellel on laiem ühiskondlik kõlapind.

Pikamäe: Oleme teadmiseks võtnud ka Tallinna Ringkonnakohtu aruande.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks ja arutab Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegiumi pikkade menetlusaegade probleemi lahendamiseks kavandatavaid samme 2014. a sügisel toimuval KHN-i istungil.

3. Justiitsministeeriumi võrdlev kokkuvõtte esimese ja teise astme kohtute 2013. a menetlusstatistikast – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Külli Luha

Küllil Luha teeb ettekande.

Kerstna-Vaks: Mõned arvud Sinu ettekandes erinesid minu ettekandes kajastatud arvudest. Palun saada enda ettekande slaidid KHN-i listi.

Luha: Jah, saadan. Kui numbrid on väga erinevad, tähendab see erinevat tõlgendamist, kuna algandmed peaksid olema kõigil samad.

Kõve: Ma olen pikemat aega tundnud huvi selle vastu, mis on tsiviilasi ja kuidas selle pikkust arvutatakse. Mulle tundub, et see, mida me loeme tsiviilasjaks, ei ole selge. See peaks olema palju detailsem. Kui me paneme kokku haciasjad ja hagita asjad, saame moonutatud pildi. Kui me võrdleksime ainult haciasju, võiks tulemus olla hoopis teistsugune. Samuti tuleks eristada asju, mida ei võetagi menetlusse.

Sarnased küsimused tõusetuvad ka menetlusaja arvutamisel. Minu arvates ei ole õige lugeda menetlusaja hulka see aeg, mis kulub riigilõivu tasumata jätmise tõttu puuduste kõrvaldamise määruuse tegemisele. Olen andnud sisendit *Doing Business* raporti koostamiseks ja seal võetakse menetlusaja arvutamise alguspunktiks aeg, kui dokumendid on kostjale kätte toimetatud, kuna siis algab reaalne kohtumenetlus. Me võiksime sel teemal arutleda ja KHN võiks kehtestada täpsema meetodika statistika kogumise jaoks. See ei ole ainult tsiviilasjade probleem, vaid puudutab ka teisi menetlusi. Näiteks pankrotimenetlustes on palju väikseid hagita menetlusi ja mina ei tea, kuidas nad praegu kajastuvad, kas iseseisvate hagita menetlustena või mitte. Võib-olla võiks mingid asjad üldstatistikast elimineerida, kuna nad moonutavad pilti. Selliste täpsustuste tegemisel võib selguda, et oleme 100-päevase keskmise menetlusaja juba saavutanud.

Luha: Kui me kasutame keskmise menetlusaja arvutamiseks Euroopa kaalutletud keskmist, siis Harju Maakohus oleme me 100-päevase keskmise menetlusaja juba saavutanud. Vastuseks Villu Kõvele – statistikast jäetakse hagita menetlusest eestkoste- ja pankrotijärelevamenetlused välja.

Kõve: Samas meil ju selget meetodikat ei ole. See peaks olema läbi arutatud ja selge pilt, mida me statistikast kajastame ja mida mitte.

Pikamäe: Saan aru, et see teema on planeeritud sügisese KHN-i istungi päevakorda, arutame seda siis seal.

Maruste: Küsin esiteks seda, et mis see jõudlus on ja kuidas seda mõõdetakse? Minu teine märkus käib selle kohta, et on tervitatav, et menetlusaegade lühendamiseks tehakse tööd. Arvan, et kohtumenetluse pikkus Eestis on kontrolli all ja mõistlik. Aga inimese seisukohalt ja Strasbourg'i kohtu seisukohalt ei ole kohtumenetluse keskmine pikkus iseenesest näitaja. Mõistliku aja arvestus kriminaalmenetluses algab sellest hetkest, kui inimese vastu rakendatakse sundi ehk isik kas võetakse vahi alla või kutsutakse ülekuulamisele. See tähendab, et mõistliku menetlusaja arvestuse alla läheb nii eelmenetlus kuni kohtusse jõudmiseni kui ka kohtumenetlus kuni kohtuotsuse saamiseni. See on rohkem märkus justiitsministrile, et mõistliku menetlusaja tagamiseks peaks hoolitsema ka selle eest, et kohtueelsed menetlused oleksid kontrolli all ja kohtuotsuseni jõutakse kiiresti.

Luha: Olen seda meelt, et inimese jaoks saabub probleemi lahendus siis, kui tema kohtuotsus täidetakse. Ehk et siin hulgas peaks olema ka täitemenetlus. Aga ma ei julge isegi tõstatada seda küsimust, et millal selline infosüsteemide ühildamine võiks aset leida, et me saaks mõõta menetlusaega süsteemideüleselt.

Maruste: See on täiesti õige märkus, kuna Strasbourg'is arvestatakse kohtuotsuste täitmist selle menetlusaja hulka, mille mõistlikkust hinnatakse. Riik vastutab selle eest, et kohtuotsuseid riigis täidetakse.

Luha: Vastan ka jõudluse küsimusele – jõudlus on lahendatud ja saabunud asjade suhe.

Lang: Mina tahan kiita kohtute esindajaid. Tänapäevane arutelu on olnud väga asjalik ja uue kvaliteediga. Saime täna teada, et kriminaalasijade hulk kohtutes väheneb ja tsiviilasijade hulk suureneb. Toetan Villu Kõve ettepanekut, et statistika peaks andma täpsema ülevaate. Samuti tahaks teada, kui palju on Riigikohtu otsus riigilõivude kehtetuks tunnistamise kohta mõjutanud kohtusse pöördumist. Riigilõiv on oluline argument, et isikuid otsiksid alternatiivseid vaidluste lahendamise võimalusi väljaspool kohtumenetlust. Olen aru saanud, et lepitusmenetlus ei ole suurt kasutust leidnud. Sürgiseses KHN-is võiks ka sellest teemast rääkida.

Kättetoimetamise probleem on aga kestnud juba kaheksa aastat. Tuleks kätte võtta ja see probleem ära lahendada. Tegelikult on Tallinnas olemas võti selle probleemi lahendamiseks ehk käskjalgade-kordnike kasutamine kättetoimetamisel. Ma saan aru, et see lahendus töötab. Miks seda mitte ka mujal rakendada? Rahvastikuregistri andmed õiguslikku tähendust ei omanda, mistõttu ei saa kohtudokumente kätte toimetada rahvastikuregistrisse kantud aadressile saates. Järelikult peab kohus otsima muid teid probleemi lahendamiseks. Minu arvates on inimfaktor kõige kindlam. Omaette küsimus on sellise lahenduse kulude katmine. Äkki Justiitsministeerium leiab lahenduse, et tsiviilasiades saaks need kulud kohtumenetluse kaotanud poolelt välja mõista.

Pikamäe: Oleme võtnud info teadmiseks.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

4. Kriminaalmenetluse seadustiku esialgsete muudatusettepanekute tutvustus – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Kristel Siitam-Nyiri

Siitam-Nyiri: Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) muutmise seaduse eelnõu, mis on Justiitsministeeriumis sündimas, puudutab läbiotsimisi ja vahistamisi. Eelnõul on pikem taust. 2012. a sügisel sündis parlamendis eelnõu 295SE, mis on tuntud kui *Berlusconi eelnõu*. Vabariigi Valitsus eelnõu ei toetanud, kuid seal olid mõned teemaalgatused, mis väärivad tähelepanu ja millele Justiitsministeerium reageeris. Justiitsministri käskkirjaga moodustati 2012. a detsembris komisjon, kuhu kuulusid Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi, prokuratuuri, advokatuuri, Riigikohtu ning ka kõikide Riigikogu fraktsioonide esindajad. See komisjon rivistas teatud teemad, millega kriminaalmenetluses tuleks lähiajal tegeleda. Komisjon tellis Tartu Ülikoolilt analüüsi, mis valmis 2013. a novembris. See analüüs käsitles töörühma poolt välja valitud teemasid. Kuna kõikide teemadega kiiresti edasi minna ei saanud, siis valisime välja kaks teemat, millega kiiremas korras edasi liikuda nii, et eelnõu saaks käesoleva parlamendi koosseisuga vastu võtta. Praegu on see eelnõu sündimas. KHN-is arutame seda eelnõu sellepärast, et need kaks teemat – vahistamine ja läbiotsimine – puudutavad päris olulisel määral kohtute töökoormust. Ajapuuduse tõttu on välja valitud ainult kaks teemat ja kõik muud teemad, mis on ka väga olulised ja kiiret lahendamist väärivad,

näiteks eeluurimise kiirendamise teema, legaliteediprintsiip või digitaalsete tõendite küsimus, jäävad tulevikku. Tulevikus plaanime korrastamise mõttes üle vaadata kriminaalmenetluse seadustiku ka tervikuna.

Tulles tagasi nende kahe teema juurde, räägin põhimõttelistest valikutest eelnõus, mis tulenevad analüüsi järeldustest ja tööühma tööst. Ma ei näita teile konkreetseid sätteid esiteks seepärast, et need võivad veel muutuda, ja teiseks seepärast, et me ei takerduks sätete sõnastusse.

Läbiotsimiste regulatsiooni muutmise peamiseks eesmärgiks on kohtuliku kontrolli suurendamine. Täna kehtiva seaduse kohaselt toimub läbiotsimine prokuratuuri taotlusel kohtu määruse alusel. Erandlikul juhul võib läbiotsimist toimetada ka prokuratuuri määruse alusel, kui tegemist on kuriteo toimepanemise kohaga või kahtlustatava kasutuses oleva kohaga, edasilükkamatutel juhtudel ka uurimisasutuse määruse alusel, kuid sel juhul peab kohus selle hiljem heaks kiitma. Statistika kohaselt anti 2013. a välja 1027 läbiotsimismäärust, millest 71 olid kohtumäärused, 663 prokuratuuri määrused ja 293 uurimisasutuse määrused. See näitab, et täna on läbiotsimised kohtu loal erandid, moodustades vaid 7% läbiotsimismäärustest. Võttes arvesse, et läbiotsimise puhul on tegemist tugevalt isikute põhiõigusi riivava toiminguga, võib küsida, kas see 7% ei ole liiga väike. Ligi kolmandik läbiotsimisi tehakse uurimisasutuse määruse alusel ehk edasilükkamatutel juhtudel. Ka see tekitab küsimusi. Põhjuseid on siin erinevaid. Näiteks on kohtult luba võetud, kui kohapeal selgub, et määruses on mingi viga. Praktikas lahendatakse sellised olukorrad edasilükkamatu uurimisasutuse määrusega.

Kavandatavasse läbiotsimise regulatsiooni kirjutame sisse rohkem põhimõtteid ja deklaratiivseid sätteid. Võib küll öelda, et praktikas neid enamasti järgitakse ja kohtupraktika on ka üht-teist paika pannud, kuid tulenevalt sellest, et läbiotsimine on tugevalt isiku põhiõigusi riivav toiming, oleks seaduses siiski vaja sõnaselgelt kirja panna ka ilmselged põhimõtted. Näiteks sätestame põhimõtte, mida tänases seaduses ei ole, et läbiotsimist võib toimetada, kui esineb põhjendatud kahtlus, et läbiotsitav asub otsitavas kohas. Kehtivas seaduses ei ole sõnaselgelt öeldud ka seda, et läbiotsimismääruses peaks kirjas olema see, mida otsitakse või koht, kus läbiotsimist läbi viiakse. Üritame need põhimõtted eelnõuga selgemalt sõnastada. Lisaks kirjeldame ära esemed, mida võib läbiotsimise käigus ära võtta. Oleme selle sõnastanud praegu nii, et ära võib võtta kõik esemed, mis kuuluvad konfiskeerimisele, samuti võib ära võtta kriminaalmenetluse tõendid, mitte ainult selle konkreetse kriminaalasja, vaid ka mingi muu kriminaalasja raames, lisaks esemed, mis avastati ilma otsinguta selgesti nähtavast kohast või läbiotsimisobjekti otsimiseks ette võetud mõistlike otsingute käigus.

Läbiotsimiseks loa andmise kavandatav regulatsioon näeb ette, et üldreeglina annab läbiotsimiseks loa kohus. Selleks, et natuke vähendada kohtu kasvavat töökoormust, ei pea tingimata tegemist olema kohtumäärusega, vaid kohtu luba võib olla ka resolutsioon prokuröri määrusel. Eranditeks on edasilükkamatu juhtum olukordadeks, kus on kiire, ja operatiivne juhtum olukordadeks, kus on väga kiire. Edasilükkamatu juhtumi puhul võib läbiotsimist toimetada uurimisasutuse või prokuröri määruse alusel ja prokuröri loal, kusjuures see luba võib olla antud ka taasesitamist võimaldaval viisil. Mis on taasesitamist võimaldav viis, on jäetud teadlikult lahtiseks. Sellise läbiotsimise peab kohus hiljem lubatavaks tunnistama. Operatiivsed juhtumid on sellised juhtumid, kus esineb kolm alust: läbi võib otsida kahtlustatava sõiduki või ruumi tema jälitamise (tagaajamise) ajal, esinevad alused isiku kinnipidamiseks ning kuritegu on suunatud elu või tervise vastu. Operatiivsete juhtumite puhul peab määrusega loa andma uurimisasutus või prokuratuur ja hiljem kohus selle lubatavaks tunnistama.

Kavandatava regulatsiooni mõjudena näeme me seda, et põhiõigused on paremini tagatud. Seejuures suureneb prokuratuuri ja kohtu töökoormus. Paljudel juhtudel, kus täna annab loa läbiotsimiseks prokurör, tuleb tulevikus pöörduda kohtu poole. Tänu sellele, et kohus võib loa anda ka fikseerimisega ilma määrust välja andma, puuduvad takistused elektrooniliseks menetluseks. Töökorralduslikust aspektist on tõusetunud küsimus, et kui lubasid läbiotsimiseks annab eeluurimiskohtunik, siis millist töökoormust see tänastele eeluurimiskohtunikele tähendab või kas nende arvu on vaja suurendada. Kui vaadata statistikat, siis kohtu koormus kindlasti tõuseb. Seoses läbiotsimistega on mitmel korral tehtud ettepanek, et rikkumisega läbiotsimist toime pannes saadud tõend peaks olema lubamatu tõend. Leppisime siiski kokku, et selline muudatus ei ole vajalik, kuna tõendi lubatavust hindab kohus kohtuotsust tehes.

Läbiotsimisega seondub ka üks muudatus seoses 1. juulist jõustuva korrakaitseadusega. See seadus näeb ette, et valdaja tahte vastase sisenemise korral on vaja lähtuda läbiotsimise regulatsioonist. Selline sõnastus on natuke ebaõnnestunud, kuna toob kaasa selle, et kurjategijat jälitades tuleb igasse hoovi sisenemiseks saada kohtult luba ja tutvustada määrust isikule, kelle hoovi sisenetakse. Eelnõuga parandame selle ja loome regulatsiooni, mis võimaldab kurjategijat jälitades vajadusel ka üle aedade joosta, ilma selleks kohtu sanktsiooni omamata.

Vahistamise regulatsiooni muutmise eesmärk on eelkõige tõhustada järelevalvet vahistamise põhjendatuse üle ja lühendada vahil viibimise aega. 2012. a oli vahistamise keskmine kestus kohtueelses menetluses 4,3 kuud ja alaealistel 3,9 kuud ning kohtueelses vahistatuses viibinutest kolmandik on viibinud vahistatuses üle viie kuu. Statistikat hinnates tuleb silmas pidada ka seda, et vahistatute arv on viimastel aastatel oluliselt langenud, näiteks 2006. a-ga võrreldes on vahistatuid praeguseks kaks korda vähem. See tähendab, et vahil on isikud väga tõsiste kuritegude eest, mis omakorda toob kaasa selle, et vahil viibimise kestus ongi pikem.

Uues regulatsioonis püüame seaduses esiteks sõnaselgemalt välja öelda, et vahistamine on vajalik üksnes vältimatult vajalikel juhtudel. Teiseks lühendame vahistamise tähtaega kuult kuult neljale kuule, tähtaega on võimalik pikendada peaprokuröri taotlusel. Täna on aastas selliseid taotlusi 12 ringis ja saab näha, kas muudatuse tulemusel taotluste arv suureneb. Alaealise puhul vähendame vahistamise tähtaega kahele kuule. Ka täna on alaealiste puhul vahistamine viimane meede, kuid 2-kuuline tähtaeg on seatud eesmärgiga sundida alaealise asjaga kiiremini tegelema, pidades silmas ka kõiki rahvusvahelisi nõudeid alaealise kohtlemiseks kriminaalmenetluses. Alaealise puhul võib peaprokurör samuti tähtaega pikendada.

Kui täna toimub vahistatuse põhjendatuse kontroll vahistatu enda taotlusel, siis tulevikus muutub see automaatseks – esimene kontroll toimub ühe kuu jooksul alates vahistamisest. Prokurör annab kolm päeva enne tähtaja saabumist kohtule sellest teada. See säte survestab menetlejaid ka esimese kuu jooksul pingutama, kuna kuu aja jooksul on esimene põhjendatuse kontroll. Järgmise kontrolli tähtaja määrab kohtunik, kes esimest põhjendatuse kontrolli tegi, ning see tähtaeg sõltub asjaoludest. Kohtu määratud uus tähtaeg ei tohi olla pikem kui kaks kuud. Kohtumenetluses säilitame põhimõtte, et isik saab ise taotleda vahistatuse põhjendatuse kontrolli, kohus peab isiku taotluse viie päeva jooksul läbi vaatama ja alles kahe kuu pärast võib isik uue taotluse esitada.

Aastas vahistatakse ca 1100-1200 isikut. Võib eeldada, et vahistatud isikute arv ja vahistamise kestus vähenevad. Prokuröride ja kohtunike töökoormus aga kasvab, kuna lisandub ca 2000 põhjendatuse kontrolli aastas. Need tinglikud arvutused arvestavad tänast statistikat vahistamiste kestuse osas ja kavandatavaid muudatusi. Eelmisel aastal viidi põhjendatuse kontroll läbi 168 juhul. Seega on töökoormuse kasv päris suur. Kui nii uurimisasutus kui prokuratuur peavad senisest enam panustama vahialustega asjades, siis sellise prioriseerimise tulemusel võib juhtuda, et pikenevad menetlusajad teistes kriminaalasjades, kui täiendavat ressursi juurde ei anta.

Loomulikult tekkis meil küsimus kohtu ja prokuratuuri töökorraldusest, täpsemalt eeluurimiskohtunike ja prokuröride töökoormusest. Vaatasime, kui palju on ühel prokuröril vahistatutega asju. On prokuröre, kellel on tänase seisuga 21 vahistatuga asja. Kavandatav põhjendatuse kontrolli regulatsioon toob kaasa töökorralduslikud muudatused. Probleem on eelkõige väikeste kohtutega. Väikestes kohtutes võib probleemiks saada see, et täna kehtiva seaduse kohaselt on vahistamine või põhjendatuse kontrollimine hilisemaks taandamise aluseks. See tähendab, et sama kohtunik ei saa seda asja hiljem arutada. Seetõttu on kavandatav regulatsioon üles ehitatud nii, et kohtunik, kes teeb esimese põhjendatuse kontrolli, teeb ka järgmise põhjendatuse kontrolli. Kuna kavandatav regulatsioon lühendab vahistatuse põhjendatuse kontrolli tähtaega, siis isegi kui vahistatute arv langeb, võib see siiski väikestes kohtutes kaasa tuua teatud probleeme.

Loide: Kas ma saan õigesti aru, et 1-kuuse automaatse vahistatuse põhjendatuse kontrolli eesmärk on jälgida, kas uurimist ikka toimetatakse?

Siitam-Nyiri: Jah

Loide: Kas see tähendab, et kui siiani teostas uurimise üle järelevalvet prokuratuur, siis nüüd pannakse järelevalve kohustus kohtule?

Siitam-Nyiri: Sisuliselt vahistamise osas õige. Muudatuse eesmärk ongi kohtuliku kontrolli suurendamine.

Maruste: Selgitan veidi muudatuse mõtet. Inimese vahistamisega võetakse temalt ära tema põhiõigus – õigus vabadusele. Praeguse regulatsiooni kohaselt võib mööduda kaks kuud, enne kui vahi all oleval isikul tekib õigus taotleada vahistatuse põhjendatuse kontrolli. See tähendab, et kohus ei pea teostama järelevalvet sisulise eeluurimise üle, vaid selle üle, et uurimistoiminguid teostatakse sel ajal, kui isik on vahi all. Prokurör peab selgitama, mida selle aja jooksul tehtud on. Ei tohiks kuidagi leppida sellise praktikaga, et isik on vahi all, kuid samal ajal uurimistoiminguid ei teostata.

Eelnõu kohta tervikuna tahaksin öelda, et kaks aastat tagasi tekkinud eelnõu oli asjalik ja hea lähtematerjal. Pärast seda, kui valitsus eelnõu ei toetanud, moodustati töögrupp vastavate teemade arutamiseks ja seejärel telliti analüüs Tartu Ülikooli karistusõiguse spetsialistidelt. Kogu suur töö on taandunud ainult vahistamist ja läbiotsimist puudutavaks regulatsiooniks. Ma ei saa aru, kuhu on kadunud need kaks aastat, kui praeguseks on jõutud ainult kaht teemat puudutava regulatsioonini. Töögrupis oli juttu ka legaliteediprintsiibist, mida rakendatakse täna selektiivselt ning millest ainult formaalselt lähtumine tekitab tühja koormust. Töögrupp leidis, et ka seda tuleb revideerida. Juttu oli ka eeluurimistähtaegade taastamisest teatud kujul. Ma ennustan, et kui eelnõu ei võta seisukohta eeluurimistähtaegade osas, siis selle eelnõu edu on parlamendis suhteliselt küsitav. Kokkuvõttes olen nõus täna tutvustatud põhimõtetega, kuid oleksin hea meelega näinud kaugemale jõudnud tööd.

Siitam-Nyiri: Need muud teemad on ka kindlasti tähelepanu vääriavad, eriti legaliteediprintsiip. Olen isiklikult päris kindlasti legaliteediprintsiibi ülevaatamise poolt. Mis puudutab eeluurimise tähtaegaid, siis on selge, et eeluurimist tuleb kiirendada, kuid eelnõu võtabki tähtaegade osas seisukoha sellega, et eelnõuga tähtaegad ei kehtestata. Eeluurimise kiirendamiseks tuleb samme astuda ja siin on justiitsministril koos siseministriga suur roll täita. See on kindlasti teema, millega me edasi tegeleme. Tegelikult tegeleme sellega juba praegu paralleelselt, aga kõike ei jõua teha nii kiiresti, kui tahaks.

Maruste: Millal saab näha eelnõu teksti?

Siitam-Nyiri: Plaanime eelnõu juunis kooskõlastusele saata.

Pikamäe: KHN-ile on tutvustatud muudatuste põhimõtted, kuid lõpliku seisukoha andmiseks oleks vaja regulatsiooni näha. Ma saan aru, et täna on eelnõu KHN-i päevakorras eelkõige kohtute võimaliku töökoormuse kasvu tõttu. Ettekandes esitatud arvude põhjal saab töökoormuse kasv olema märkimisväärne. Läbiotsimise puhul hindate kohtute täiendava töökoormuse kasvuks ca 950 asja, vahistamiste puhul veidi üle 2000 täiendava taotluse.

Tänase kohtuhaldusmudeli eelistest rääkides võib öelda, et täna on nii kohtumenetluse seaduste kui kohtuhalduse koordineerimine ühe ministri haldusalas. Kas eelnõu koostades on mõeldud ka kohtusüsteemi järsu töökoormuse kasvu tõusu kompenseerimise peale? Näiteks eeluurimiskohtunike koormus on pidevalt kasvutendentsi näidanud, kuna neile on ülesandeid pidevalt juurde tulnud. Mul on küsimus ministeeriumile: millised on teie plaanid eelnõu rakendamisel?

Aavik: Ilma lisarahata on lisaülesannete täitmine võimalik mingi olemasoleva ressursi arvelt. Loodan, et eelnõu väljatöötamise juures kirjeldatakse ka rakendamiseks vajalikke ressursse. Alternatiiviks on teadlik otsustus, et lisaülesandeid täidetakse olemasoleva ressursi arvelt.

Pikamäe: Kas see teema on vähemalt olnud analüüsi objektiks?

Siitam-Nyiri: Me oleme tegelikult seda kriminaalpoliitika osakonnas ise analüüsinud ja mõjude blokk eelnõu seletuskirjas on päris pikk. Kui eelnõu saab lõplikuma kuju, siis kindlasti teeme siin justiitshalduspoliitika osakonnaga koostööd.

Pikamäe: Lugesin ettekandest välja ka selle, et esimese astme kohtu esimeestel tuleb eelnõu valguses üle vaadata ka majasisesed protseduurid. Näiteks vajab vahistamiste kontrolli iseeneslik algatamine pärast teatud aja möödumist mingit süsteemset mehhanismi, mis võimaldab jälgida, kui kaua konkreetne isik on vahi all olnud ja millal peab kohus uuesti tema vahistatuse põhjendatust kontrollima.

Siitam-Nyiri: Ühe kuu täitumist, et teha esimene vahistatuse põhjendatuse kontroll, jälgib prokurör. Ta peab kohtule kolm päeva enne ühe kuu täitumist sellest teada andma.

Pikamäe: Mõtlemata peab ka selle peale, kuidas unustamist vältida.

Siitam-Nyiri: Meil kehtib topeltkontrolli süsteem, ka kinnipidamisasutused jälgivad tähtaegu.

Pikamäe: Mul on tõsine palve Justiitsministeeriumile tegeleda selle eelnõu rakenduslike küsimustega kohtusüsteemi vaatenurgast.

Lang: Mida vähem on vahistatuid, seda vähem kulub ressursi. Kas keegi oskab öelda, kui palju on vahistatute hulgas selliseid isikuid, kes on juba varem vahistatud olnud ehk palju vahialused korduvad?

Siitam-Nyiri: Sellist statistikat meil ei ole.

Reinola: Ütleksin, et vahi all olevatest isikutest enamik kannavad hiljem vanglakaristust.

Siitam-Nyiri: Oleme ise ka vaielnud selle üle, mida näitab see, et vahistatutest viiendik vabanes ühe kuu jooksul alates kohtuotsusest. Kas see tähendab, et sageli mõistetakse isikule karistus, mis vahistatuse pikkuse tõttu muutub juba kantud karistuseks?

Maruste: Suurenenud töökoormuse kohta tahaksin teha märkuse, et kogunud eeluurimiskohtunikule piisab 10-15 minutist vahistatuse põhjendatuse kontrolliiks. Aga see, et viiendik vahistatutest vabaneb ühe kuu jooksul alates kohtuotsusest, lõhnab sundolukorras karistuse mõistmise järgi, et pikka vahistamise kestust tagantjärele karistuse mõistmisega legaliseerida.

Otsus: KHN-i liikmed avaldavad muudatusettepanekute kohta arvamust.

Lahkuvad Rait Maruste ja Norman Aas.

Reede, 23. mai 2014. a

Saabub Indrek Teder.

5. Ülevaade kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõust – KS § 41 lg 3 p 4 alusel –
Justiitsministeerium, Maret Saanküll

Saanküll: Justiitsministeeriumi ja Riigikohtu kootöös valmistati ette kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu. Eelnõuga luuakse kohtuniku osalise tööajaga töötamise regulatsioon ja muudetakse kohtunikueksamikomisjoni koosseisu ning volituste aega puudutavat regulatsiooni. Kohtuniku osalise tööajaga töötamise sätted on koostanud Justiitsministeerium ja kohtunikueksamikomisjoni töökorraldust puudutavad muudatused on ette valmistanud Riigikohus.

Eelnõuga luuakse kohtunikele võimalus töötada osalise tööajaga. Osalise tööajaga töötamist ei võimaldata siiski piiramatult, vaid üksnes ajaks, kui kohtunikul on õigus olla lapsehoolduspuhkusel või kui kohtunikul on tuvastatud osaline töövõime. Nimetatud juhtudel peab kohtunik osalise töökoormusega tööle asumiseks esitama vastavasisulise taotluse kohtu esimehele ning töökoormuse vähendamine vormistatakse kohtu esimehe käskkirjaga.

Kui kohtunik soovib töötada osalise koormusega mõnel muul põhjusel, näiteks õpingute jätkamise tõttu doktoriõppes, pikaajalise enesetäiendamise tõttu välismaal, vanema hooldamise tõttu või mõnel muul sarnasel põhjusel, siis ei ole see aluseks kohtuniku töökoormuse automaatsele vähendamisele. Sellisel juhul võib kohtunik taotleda töökoormuse vähendamist kuni üheks aastaks. Kohtuniku töökoormuse vähendamise otsustab kohtu esimees. Enne otsuse tegemist kuulab esimees ära kohtu

üldkogu arvamuse. Töökoormuse vähendamise korral vähendatakse proportsionaalselt ka kohtuniku ametipalka.

Eelnõu sisaldab ka sätteid, mis võimaldavad vähendada kohtunikeksamikomisjoni, kohtute haldamise nõukoja ning koolitusnõukogu kohtunistest liikmete töökoormust õigusemõistmisel 10% võrra. Arvestades eile räägitut, et näiteks Tartu Ringkonnakohtusse ei jää väljapakutud regulatsiooni jõustumisel tööle ühtegi täiskoormusega kohtuniku, juhin tähelepanu, et eelnõuga kavandatava regulatsiooni kohaselt vähendatakse kohtu omavalitsusorganite kohtunistest liikmete töökoormust vaid nende enda soovil ja kohtunik, kes arvab, et omavalitsusorgani töös osalemine ei too kaasa täiendavat koormust, ei pea taotlema oma töökoormuse vähendamist õigusemõistmisel.

Samuti kavandatakse eelnõuga suurendada kohtunikeksamikomisjoni koosseisu ning volitatakse komisjoni esimeest määrama komisjoni liikmete hulgast igaks istungiks või temaatiliselt konkreetne koosseis. Lisaks on kavas lühendada kohtunikeksamikomisjoni koosseisu volituste aega praeguse viie aasta asemel kolme aastani ning nähakse ette suurema koormusega omavalitsusorganite töös osalemise ajal kohtuniku töökoormuse vähendamine õigusemõistmisel. Muudatuste jõustumisel hakkab eksamikomisjonis olema edaspidi praeguse 10 liikme asemel 16 liiget. Eksamikomisjoni koosseisu suurendatakse vaid kohtunistest liikmete arvel, kohtusüsteemist väljastpoolt liikmeid juurde ei tule.

Eelnõuga muudetakse kohtu esimehele makstava lisatasu suurust. Kehtiva regulatsiooni kohaselt makstakse esimese ja teise astme kohtu esimehele kohtu esimehe ülesannete täitmise eest lisatasu 15% tema ametipalgast, kui kohtunike arv kohtus on kuni 14, ja 25% tema ametipalgast, kui kohtunike arv kohtus on vähemalt 15. Seega on kohtu esimehe ülesannete täitmise eest makstava lisatasu suurus sama sõltumata sellest, kas kohtus töötab 15 kohtuniku või 66 kohtuniku. Muudatuse kohaselt suureneb kohtu esimehe ülesannete täitmise eest makstav lisatasu proportsionaalselt kohtunike arvuga kohtus. Kui kohtunike arv kohtus on 30 kuni 44, siis oleks kohtu esimehe ülesannete täitmise eest makstav lisatasu edaspidi 35% tema ametipalgast, ja kui kohtunike arv kohtus on vähemalt 45, siis oleks lisatasu kohtu esimehe ülesannete täitmise eest 45% tema ametipalgast.

Eelnõuga lisatakse kohtute seadusesse kohtunikele kohustus kohtunikuametist lahkumisest omal soovil ette teatada vähemalt kuus kuud. Kehtivas seaduses ei ole sätestatud aega, kui pikalt peab kohtunik ette teatama, kui ta soovib kohtunikuametist omal soovil lahkuda. Praktikas esitatakse avaldus ametist lahkumiseks liiga lühikese etteteatamisajaga, mis toob kaasa selle, et kohtunikukohad on pikalt täitmata ja suureneb teiste sama kohtu kohtunike töökoormus.

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu kõigile ministeeriumidele ja arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, Eesti Kohtunike Ühingule ja Õiguskantsleri kantseleile. Eelnõu oli kooskõlastamisel 21. aprillist kuni 8. maini 2014. a. Samuti on kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu saadetud arvamuse avaldamiseks kohtu esimeestele.

Ainsana ministeeriumidest esitas kooskõlastuskirja Rahandusministeerium, kes kooskõlastas eelnõu märkusega. Märkus oli järgmine: Millisel põhjusel on eelnõu § 37¹ lõikest 1 välja jäetud raske puudega lapse või teise perekonnaliikme hooldamise vajadus? Paragrahv 37¹ lg 2 võimaldaks küll selliseks vajaduseks osalist töökoormust nõuda kuni aastaks, kuid osalise töökoormuse võimaldamine ei ole sellisel juhul kohtu esimehe kohustus. Teeme ettepaneku täiendada eelnõu § 37¹ lõiget 1 selliselt, et kohtuniku osalise töökoormuse aluseks on ka raske puudega lapse või teise perekonnaliikme hooldamise vajadus. Samuti tuleb arvestada, et aastaga selline hooldusvajadus ei kao. Esitatud eelnõu tekst ei sisalda võimalust aastaks taotletud osalist töökoormust pikendada.

Pikamäe: Eelnõu on kokku pandud Justiitsministeeriumi ja Riigikohtu ettepanekute alusel. Sätted, mis on puudutavad kohtunike omavalitsusorganeid, on pärit Riigikohtult; need, mis puudutavad aga kohtuniku osalise tööajaga töötamise võimalust ja kohtu esimehe lisatasusid, Justiitsministeeriumilt. Näib, et kõige problemaatilisem koht selles eelnõus on punktid 2 ja 3, mis puudutavad kohtunike omavalitsusorganite töös osalevate kohtunike koormuse vähendamist õigusemõistmisel. Selle ettepaneku esialgne eesmärk oli muuta kohtu omavalitsusorganites osalemist kohtunike jaoks atraktiivsemaks. Kohtunike omavalitsusorganitesse liikmete leidmine ei ole olnud väga lihtne. Alati on olnud väga sisuline konkurss KHN-i liikmete leidmiseks, kuid teistesse omavalitsusorganitesse on tihti raske liikmeid leida.

Arutasime neid sätteid Riigikohtu kolleegiumides ja ilmnes, et töökoormuse vähendamine omavalitsusorganites töötamise tõttu tooks kaasa selle, et väiksemates kohtutes ja ka Riigikohtus ei jääks praktiliselt alles kohtunikke, kes tegeleksid täistöökoormusega õigusemõistmisega. Teen ettepaneku võtta see ettepanek tagasi ehk võtta eelnõust välja punktid 2 ja 3. Probleem võib tekkida ainult kohtunikeksamikomisjoniga, mille liikmed peavad tegema palju sisulist tööd eksamite ja vestluste läbiviimisel. Kohtunikeksamikomisjoni liikmeks olevate kohtunike koormus on teistega võrreldes märkimisväärselt suurem. Kuna eelnõus sisaldub aga ka eksamikomisjoniga läbi arutatud ettepanek kohtunikeksamikomisjoni koosseisu laiendamiseks ja töö viimiseks paneelide põhimõttele, siis võib eeldada, et uue regulatsiooniga see probleem laheneb. Kui omavalitsusorganites töötamise probleem peaks siiski tõusetuma, siis peab mõtlema, kuidas sellele küsimusele läheneda.

Lisaks Riigikohtule avaldasid eelnõu osas arvamust õiguskantsler ja Eesti Kohtunike Ühing, kelle esindajad on täna kohal ja saavad oma arvamusi ise KHN-i liikmetele esitada. Alustame õiguskantslerist.

Parrest: Asjaolu, millele juhtis tähelepanu Rahandusministeerium, oli ka õiguskantsleri jaoks murekohaks. See on küsimus, kuidas puudega last kasvatav või oma vanemat hooldav isik saab oma töökoormust kohtunikuna vähendada. Juhtisime sellele tähelepanu ka eelnõu väljatöötamiskavatsusele arvamust andes. Oma arvamuses eelnõule väljendasime seisukohta, et see probleem on leevenenud, kuna on laiendatud neid aluseid, millal on võimalik osalise töökoormusega töötamist taotleda. Läbi töökoormuse vähendamise üheks aastaks on oma töökoormust võimalik vähendada ka eelpool kirjeldatud juhtudel.

Saarmets: Eesti Kohtunike Ühingu ettepanekud olid pigem täpsustavad. Esiteks tuleks seletuskirjas täpsustada, kas osalise töökoormusega töötamise võimaluse üheaastase piirangu osas on olemas ka pikendamise võimalus; kui jah, siis kas see tähendab, et osalise töökoormusega töötamise perioodi võib pikendada katkematult või on vajalik vähemalt üheks päevaks tagasi tööle tulla.

Lisaks jääb ebaselgeks, kuidas toimub mõjuva põhjuse korral lühema etteteatamistähtaja kohaldamine. Eelkõige tekitab segadust Riigikohtu esimehe nõusoleku küsimise vajadus ja nõusoleku saamise korraldus olukorras, kus kohtunike vabastamine toimub niikuinii Riigikohtu esimehe enda ettepanekul. Mõistlik oleks näha ette, et kohtuniku avalduse alusel ja mõjuval põhjusel võib Riigikohtu esimees teha Vabariigi Presidendile või Riigikogule ettepaneku vabastada kohtunik ametist ka varem kui kuus kuud pärast avalduse esitamist.

Kohtute esimeeste lisatasu puudutava sätte kohta oli meil küsimus, et kuidas suhestub lisatasu maksmine kehtivas seaduses sätestatud võimalusega vähendada kohtu esimehe koormust õigusemõistmisel. Leian, et kohtu esimehe lisatasu on mõeldud täiendava vastutuse eest, mitte niivõrd organisatsiooni juhtimise eest. Seda teemat võiks kommenteerida Justiitsministeerium.

Aavik: Eelnõus ongi kohtu esimeeste lisatasu suhestatud kohtu esimeeste koormuse vähendamisega õigusemõistmisel. On selge, et kohtu esimees peab vähendama oma koormust õigusemõistmisel. Aga lisatasu on mõeldud selle juhtimisega kaasneva vastutuse ja juhtimisülesannete eripära eest. Juhtimisülesanded ei ole sellised ülesanded, mis on tavakohtunikul. Maailmas on üldiselt tavaks, et juhtimistasu suurus on reeglina seotud vastutusvaldkonna suurusega. Kohtu esimees vastutab õigusemõistmise korrahase toimimise eest kohtus. Kohtute seadus määratleb selle väga selgelt kui kohtu esimehe vastutusvaldkonna. On suur vahe, kas kanda vastutust 15 kohtunikuga kohtus või 65 kohtunikuga kohtus. Organisatsiooni suuruse vahe on nende näidete puhul rohkem kui 4-kordne. Seetõttu ei ole õige öelda, et juhtimistasu suurust ei tohiks eristada. Sellisel juhul ei arvestaks me organisatsioonide juhtimisest tuleneva töö ja vastutusega. See ei oleks õiglane nende kohtute esimeeste suhtes, kes juhivad neli korda suuremat organisatsiooni. Muudatuse tulemusena ei vähene ühegi esimehe lisatasu, aga suureneb nende esimeeste lisatasu, kellel on kaks või neli korda suuremad organisatsioonid.

Saarmets: Minu meelest ei saa siin rääkida vastutusvaldkonnast, vaid organisatsiooni juhtimise vastutusest. Ei saa öelda, et ühe kohtu vastutusvaldkond on suurem kui teine. Kui me räägime organisatsiooni juhtimisest, siis võib rääkida küll sellest, et teatud kohtunike arvu puhul peaks diferents kajastuma ka lisatasus. Meie leiame, et kõigil esimeestel on suur ja sisu poolest ühtne vastutusvaldkond. Me ei soovi öelda, et Tartu Maakohtu või Harju Maakohtu esimehele ei peaks maksma eelnõus sätestatud suuruses lisatasu. Minu arvates on juhtimisülesannete all mõeldud

organisatsiooni juhtimisele kuluvat aega, ressursi ja pinget, mille tõttu vähendatakse esimeeste koormust õigusemõistmisel. Eelnõu seletuskirjas ei ole seda poolt üldse käsitletud.

Aavik: Täiendame selles osas seletuskirja.

Kiidjärv: Rääkisin eelnõust ka oma kohtu kolleegidega. On hea, et eelnõust võetakse välja säte töökoormuse vähendamise kohta kohtunike omavalitsusorganites töötamise ajaks. Ma ei pea isiklikult õigeks oma töökoormuse vähendamist. Oleme ise endale sellise ülesande võtnud, oleme tahtnud sellist tööd teha.

Kohtu esimeeste lisatasu sättega on suuremad probleemid. Tundub, et mida rohkem kohtunikke on, seda rohkem nn pearaha kohtunikule makstakse. Oma kohtu esimehe kogemusest tean, kuidas kohut ka ilma abilisteta juhtida. Praegu on kohtu esimeestel abiks abid, analüütikud ja teised ametnikud. Me ei räägi kohtu esimehe ametikohast, vaid sellest, et lisatasu eest antakse mingile kohtunikule ülesanne täita kohtu esimehe rolli. Juba siin on minu arust midagi paigast ära. Tekib küsimus, mille eest lisatasu makstakse, kui me juba vähendame kohtu esimehe töökoormust. Kohtu esimehe töökoormust õigusemõistmisel on võimalik vähendada ka 0-ni. Kui kohtu esimehele hakatakse maksma nõ pearaha juhtimise eest, siis tundub see ebaõiglane teiste kolleegide suhtes. Juhtimist tuleks pigem suhestada töökoormuse vähendamise, mitte raha maksmisega. Mina isiklikult olen kohtu esimehe lisatasu sätte vastu.

Pikamäe: Kas Sinu idee on selles, et kohtu esimehe juhtimisülesandeid on võimalik kompenseerida kas koormuse vähendamisega või lisatasu maksmisega?

Kiidjärv: Ma pigem eeldan, et töökoormuse vähendamisega.

Pikamäe: Nii et dubleerimist Sa siin ei toeta?

Kiidjärv: Ei.

Lapimaa: Ka praegu on kohtu esimehe lisatasu diferentseeritud sõltuvalt kohtunike arvust kohtus. Kas Sa, Donald Kiidjärv, mõtlesid oma ettepanekuga seda, et ka praegu kehtivat regulatsiooni tuleks muuta?

Kiidjärv: See, mis praegu on, las jääda nii, nagu on.

Pappel: Mul on ettepanek kuulata ära kohtu esimeeste arvamused, et teada saada, mida nad ettepanekust arvavad ja kas nad tunnevad, et neile tehakse kuidagi liiga. Teiseks peaksime võib-olla vaatama üheskoos töökoormuse vähendamist ja lisatasusid. Tartu Ringkonnakohtu esimehe näite puhul näen, et on raske toime tulla samaaegselt juhtimisülesandeid täites ja kohtuasju menetledes. Mul on tunne, et 50% ulatuses töökoormuse vähendamine võib olla liiga väike ja võib-olla tuleks kohtu esimeestel võimaldada oma töökoormust vähendada veel rohkem kui 50%. Ma ei välista, et mõnel kohtu esimehel oleks mõistlik ka lisatasu tõsta, aga minu jaoks on küsimärgi all see, kas seda peab tegema nii suures ulatuses.

Pikamäe: Harju Maakohtu esimeest täna ei ole, aga seda enam on teistel põhjust sõna võtta.

Kikerpill: Probleem kerkis üles seoses sellega, et eelmisel aastal vähenes Harju Maakohtu esimehe lisatasu seoses seadusemuudatusega ebaõiglaselt 25%-ni, ja ma usun, et sellepärast see teema nüüd tõstatati, et soovitakse see lisatasu taastada ja täiendavalt natuke juurde maksta. Iseenesest on õige, et Harju Maakohus on kõige suurem kohus ja kõige suurema avalikkuse tähelepanu all. Minu seisukoht on, et varem kehtinud regulatsioon töötas suurepäraselt. Arvan, et Harju Maakohtu esimees peaks kindlasti saama rohkem lisatasu kui teised.

Lapimaa: Toetan kindlasti Harju Maakohtu esimehe suuremat lisatasu, kuna Harju Maakohus esindab suurt osa Eesti kohtusüsteemist ja seal on vastutuse koorem kõige suurem. Peaksime kohtu juhtimist väärtustama rohkem, kui seni seda on tehtud. Samuti peaksime mõtlema selle peale, kes on tulevikus nõus Harju Maakohut juhtima ja mis ta selle eest vastu saab.

Loide: Ka minu meelest on õiglane, et Harju Maakohtu esimehe lisatasu on teistest kõrgem tulenevalt kohtu suurusest. Minu arvates on suure kohtu juhtimisel vastutuse määr teistsugune.

Kerstna-Vaks: Minu kolleegiumide esimehed leidsid, et küsimusse tuleks suhtuda komplekssemalt sellest aspektist, et juhtimisülesannete eest ette nähtud lisatasude süsteemide põhjendatust ei ole läbi vaadatud. Kohtu esimehe koormuse vähendamine õigusemõistmisel võib tekitada palju pingeid. Kuigi seaduse kohaselt võib kohtu esimehe koormust õigusemõistmisel vähendada ka 0-ni, siis seda paljudes kohtutes teha ei saa. Minu arvates on see kõige suurem mure. Vastutus väljendub mitte niivõrd selles, et kohtu esimehed tegelevad kohtujuhtimisega, vaid selles, et nad teevad kohtunikutööd, et kohtusiseseid pingeid maandada. Minu kolleegiumide esimehed leidsid, et seda probleemi oleks vaja natuke komplekssemalt lahendada. Kui eesmärk on taastada 35%-line lisatasu, siis tulekski nii põhjendada ja ma ei ole kindlasti selle vastu.

Saar: Mõtlesin sarnaselt Kersti Kerstna-Vaksaga, et tuleks mõelda tasakaalu peale ehk mida kompenseerib lisatasu ja mida on võimalik saavutada töökoormuse vähendamisega. Mahuprobleemid avalduvad kõige tugevamalt väiksemates kohtutes. Eriti ringkonnakohtutes, kus kolleegiumid on kompaktsed. See tähendab seda, et kohtu esimehel ei ole kellelegi liiga tegemata võimalik loobuda oma põhitöö tegemisest või on seda võimalik teha väga väikeses ulatuses. Omaette diskussiooni objekt on see, kas selle seadusemuudatusega peaks seda probleemi lahendama. Kui eesmärk on taastada endine olukord, siis olen nõus teiste kohtu esimeestega, et Harju Maakohus on Eesti esimese ja teise astme kohtutest kõige enam pildil olev kohus ja selle kohtu juhtimisega kaasnev vastutus on tõepoolest kvalitatiivselt erinev.

Reinola: Kohtu esimehel on praegu võimalik juhtimisfunktsioone teostada, vähendades oma koormust. See on tänuväärne võimalus. Esimese astme kohtutes, kus on mitu kohtumaja, on kohtu esimeeste tööd kergendatud seeläbi, et ametis on majajuhid, haldusdirektorid, analüütikud ja teised ametnikud. Sisuliselt peaks kohtu esimehel, kui ta on oma töökoormust vähendanud, olema piisavalt aega tegeleda ka õigusemõistmisega. Ma ei tahaks päris hästi sellega nõus olla, et esimees, kes töötab kohtus, kus on 29 kohtunikku, saab lisatasu 25%, ja esimees, kes töötab kohtus, kus on 31 kohtunikku, saab lisatasu juba 35%. Ma pigem pooldan senist regulatsiooni ehk 15% ja 25%-lisi lisatasusid, mis on end tõestanud ja mida võiks edasi kasutada.

Harju Maakohtu puhul on muidugi teine probleem. Seal on kaks korda rohkem kohtunikke kui ülejäänud kohtumajades. Harju Maakohtu puhul olen ma nõus, et see lisatasu protsent võiks olla erinev ehk natuke suurem kui praegu kehtivas seaduses. Aga 45%-ne lisatasu tundub minu jaoks natuke liiga suur. Me ei saa kõike rahasse arvestada ja juhtimist rahaga kinni maksta.

Pappel: Ma jääksin selle esialgse arvamuse juurde, et Harju Maakohtu esimehe lisatasu määr võiks olla suurem, kuid mitte 45%. Nõustun Urmas Reinolaga, see võiks olla näiteks 35%. Harju Maakohtu siseseid pingeid ei ole mõtet võimendada liiga suure lisatasu protsendiga.

Pärsimägi: Praegune lisatasu on seotud kohtunike juhtimisega, aga kohtunike juhtimisega on seotud vähem juhtimisfunktsioone kui seoses muu personaliga. Ma ei näe kohtu juhtimise motiveerimises midagi halba

Saarmets: Mina tahaks kinnitada, et Eesti Kohtunike Ühingu kirjas on mõeldud, et Harju Maakohtu esimehele tuleks maksta 45%-list ja Tartu Maakohtu esimehele 35%-list lisatasu. Tartu Maakohtule on üle minemas registrid, mistõttu on vastutus laiem kui teistes maakohtutes. Harju Maakohtul on palju eriallusega asju, mistõttu on ta sõltumata oma suurusest spetsiifiline kohus. Eelnõus võiks aga lisatasu maksmise määrasid sisulisemalt põhjendada, ei ole veenev piiri tõmbamine ainult kohtunike arvu alusel. Ebavõrdne kohtlemine seisneb minu arvates selles, et Tartu Halduskohtu esimees saab eelnõu kohaselt näiteks 15%-list lisatasu, kuid peaks saama 25%-list. Kindlasti ei ole probleemiks see, et keegi saab suuremat lisatasu, vastupidi, see on väga positiivne.

Jaaksoo: Millest on tulnud 6-kuuline etteteatamistähtaeg kohtunikuametist lahkumisel omal soovil, kui tavaline etteteatamistähtaeg on kuu aega?

Pikamäe: Arutasime seda küsimust KHN-i üle-eelmisel istungil ja see ettepanek kasvas välja arutelust. Esialgu leidsime, et võiks olla selline hea tava, et kohtunik teatab ametist lahkumisest ette vähemalt pool aastat, kuid siis leidsime, et heast tavast ei piisa ja etteteatamise kohustuse võiks

seadustada. Miks see tähtaeg on just kuus kuud, mitte üks aasta või kolm kuud, siis see on otsustamise küsimus nagu igasugused tähtajad. Arvestades, kui kaua aega kulub ühe kohtunikukoha täitmisele, siis mida varem kohtunikukoha vabanemisest teada antakse, seda parem, kuna see võimaldab asuda varakult kohtunikukoha täitmist ja konkursside väljakuulutamist ette valmistama. Ma ei oska kuuele kuuele kuidagi vastu olla. Erandid loksutab paika praktika.

Võtame nüüd teema kokku. Oleme avaldanud arvamust. Võtsime eelnõust välja punktid 2 ja 3. Mina isiklikult lisatasu maksmise sätet eelnõus toetan, kuna minu arvates tuleb kohtu juhtimist igati väärtustada. Kui vaatame kohtu esimeeste leidmise saagasiid, siis võib öelda, et kohtu esimehe koht ei ole ihaldusväärne. Sobivaid inimesi kohtu esimehe kohale ei ole kerge leida. Selleks, et edaspidi läheks see paremini, tuleks minu arvates kohtu juhtimist motiveerida ka lisatasudega. Kui ministeerium soovib kohtu juhtimist kõrgemalt tasustada, siis seda ettepanekut võiks toetada. Mis puudutab lisatasu määra ehk seda, kas see protsent peaks olema üks või teine, siis see arutelu on olnud üsnagi väiklane. Ma arvan, et siin võiks usaldada ministeeriumi seisukohta. Seda enam, et mingit lisaraha selle sätte rakendamiseks ei taotleta, vaid vahendid leitakse ministeeriumisestest ressursside arvelt. Seetõttu võiks säte jääda sellisele kujule, nagu ta välja on pakutud.

Teine mõte, mis on mul pähe tulnud ka varem, on see, et võib-olla on Harju Maakohus ebaproportsionaalselt suur. Ta ei asetu meie üldisesse kohtusüsteemi, tema juhtimine on omaette maailm. Kas Harju Maakohus ei ole juba ületanud piiri, kus sellise suurusega kohtu juhtimine ongi väga problemaatiline? Kui ta nii suur ei oleks, ei oleks ka neid tänaseid arutelusid. Saan aru, et selline otsus on kord tehtud ja tagasi pöördumist siin ei ole. Võib küsida, et kas oli põhjendatud liita omal ajal kaks kohut üheks gigantseks kohtuks, kuna ühel hetkel hakkab suurus takistama ka juhtimise efektiivsust. Aga kuna see praegu nii on, siis on minu arvates täiesti põhjendatud see, et sellise erakordselt suure kohtu juhtimist, millega kaasnevad ka spetsiifilised probleemid, tuleb kõrgemalt tasustada.

Kuidas selle eelnõuga nüüd edasi minnakse?

Aavik: Plaan on eelnõu nii kiiresti kui võimalik Vabariigi Valitsusele saata ja loodetavasti esitab Vabariigi Valitsus eelnõu siis parlamendile.

Otsus: KHN-i liikmed avaldavad eelnõu osas arvamust.

6. Ülevaade 2013. a Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt Eesti kohta tehtud lahenditest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Maret Saanküll

Saanküll: 2013. a registreeris Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) 237 Eesti Vabariigi vastu esitatud uut kaebust. Vastuvõetamatuks tunnistati ja kohtuasjade nimistust kustutati ainuisikuliselt asju läbivaatava kohtuniku poolt 527 kaebust ja kolmeliikmelise komitee poolt neli kaebust. Lisaks tegi EIK Eesti vastu esitatud kaebuste kohta kuus sisulist otsust. Kokku tegi EIK 2013. a Eesti suhtes 539 lahendit, võrdluseks 2012. a esitati Eesti Vabariigi vastu 301 kaebust ja EIK tegi kokku 277 lahendit, sealhulgas neli sisulist otsust. Kokku on EIK 1. jaanuari 2014. a seisuga registreerinud 340 Eesti vastu esitatud kaebust. 1. jaanuaril 2013. a oli vastav arv 639, seega on menetluses pooleli olevate kaebuste arv aastaga märkimisväärselt vähenenud.

Korobov jt vs. Eesti (nn pronksiöö kaasus) asjas leidis EIK konventsiooni artikli 3 (ebainimlik ja alandav kohtlemine) alusel ühe sisulise rikkumise ja nelja kaebaja suhtes uurimiskohustuse täitmatajätmise rikkumise. Ülejäänud kolme kaebaja suhtes artikli 3 sisulist rikkumist ei leitud. Artikli 5 lõike 1 (õigus isikuvabadusele ja -puutumatusse) ja artikli 5 lõike 5 (hüvitis õigusvastase kinnipidamise eest) alusel esitatud kaebused tunnistati vastuvõetamatuks.

Delfi vs. Eesti asjas leidis EIK, et Eesti ei ole rikkunud konventsiooni artiklit 10 (sõnavabadus) ning nõustus, et AS Delfi vastutas tema veebiportaali postitatud au teotavate kommentaaride eest.

Tunis vs. Eesti asjas tuvastas EIK artikli 3 (alandav kohtlemine) rikkumise, kuna kaebaja vangistustingimused, eelkõige kambri väiksusest tulenev liikumispuudus, ei olnud konventsiooniga kooskõlas.

Martin vs. Eesti asjas tuvastas EIK konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) ja lõike 3 punkti c (õigus valida kaitsjat) rikkumise. EIK leidis, et mitmete asjaolude koosmõju – kaitsja taandamiseks kohase menetluse läbiviimata jätmine, milles oleks hinnatud huvide konflikti, selle asemel kaebajaga mitteametlik suhtlemine, kaebaja noorus ja tema ebastabiilsus (kaebaja suhtes viidi läbi kaks ekspertiisi), samuti süüdistuse raskus (mõrv) – annab alust leida, et kaebaja õigust valida endale kaitsja oli rikutud, sest lepingulisest kaitsjast loobumise soov nendel asjaoludel ei tundu tõepärane. Edasi tõi EIK välja, et kuigi ringkonnakohus välistas apellatsiooniasemes otsuse tegemisel ilma kaitsjata antud ütlused, st kaitseõigust rikkudes saadud tõendid, oli ringkonnakohus siiski leidnud, et muud tõendid ja üldteadmised, milleks oli kaebajapoolne enda süüditunnistamine menetluse algstaadiumis, andsid alust kaebaja süüdimõistmiseks. EIK asus seisukohale, et ringkonnakohus oli küll tunnistanud kaitseõiguse rikkumist, kuid ei olnud seda täielikult heastanud, mistõttu on Eesti rikkunud kaebaja suhtes konventsiooni artikli 6 lõiget 1 ja lõike 3 punkti c.

EIK mõistis kaebajale mittevarelise kahjuna 4500 eurot ja kohtukulude katteks 2821,54 eurot. Lisaks märkis EIK, et kui isik on mõistetud süüdi menetluses, mis ei vastanud konventsiooni nõuetele, on sobivaimaks heastamiseetmeks kohtuasja uuesti läbivaatamine ehk Eesti mõistes teistmine.

Vronchenko vs. Eesti asjas leidis EIK, et rikutud on artikli 6 lõiget 1 (õiglase kohtumenetlus) ja artikli 6 lõike 3 punkti d (alaealiste tunnistajate küsitlemise õigus). Kaebaja leidis konventsiooni artikli 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) alusel, et tema suhtes toimunud kriminaalmenetlus ei olnud õiglase, sest ta ei saanud küsitleda alaealist tunnistajat, kelle ütlustel tema süüdimõistmine seksuaalkuriteos peamiselt põhines.

EIK-i koja enamuse nõustus, et alaealise tunnistaja kohtuistungil ülekuulamisest keeldumisel olid Eesti kohtud põhjendatult lähtunud lapse huvidest, ent ei nõustunud, et kaebaja käsutuses oleksid olnud piisavad tasakaalustavad vahendid, mis oleksid taganud kaitseõiguse. Eelkõige leidis EIK, et kuna alaealise tunnistaja kohtusse mittekutsumine oli otsustatud juba eeluurimise staadiumis, tulnuks eeluurimise ajal tagada kaebaja või tema kaitsja võimalus tunnistajale küsimuste esitamiseks. EIK märkis, et kuigi kaebaja eeluurimise ajal esitatud alaealise tunnistajaga vastastamise taotlust tõenäoliselt õigustatult ei rahuldatud, ei pakutud kaebajale ka muud, tunnistajat vähem kahjustavat küsimuste esitamise võimalust. EIK leidis riigi kahjuks olevat ka selle, et kõnealune alaealine tunnistaja oli ainus, kelle otsesel tunnistusel süüdimõistmine toimus. Kuigi teised tunnistajad kuulati üle kohtuistungil, andsid nad kaudseid ütlusi.

Otsusele eriarvamuse esitanud kaks kohtunikku leidsid, et koda on otsuses kaldunud kõrvale väljakujunenud kohtupraktikast ning nõustusid Eesti valitsusega, et rikkumist ei ole. Lisaks rahalisele hüvitisele on kaebajal võimalik kasutada teistmisvõimalust.

Rosin vs. Eesti asjas leidis EIK analoogselt *Vronchenko* asjaga, et rikutud on artikli 6 lõiget 1 (õiglase kohtumenetlus) ja artikli 6 lõike 3 punkti d (alaealiste tunnistajate küsitlemise õigus). Kaebaja leidis konventsiooni artikli 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) alusel, et tema suhtes toimunud kriminaalmenetlus ei olnud õiglase, sest ta ei saanud esitada küsimusi alaealisele tunnistajale, kelle ütlustel tema süüdimõistmine seksuaalkuriteos peamiselt põhines.

EIK nõustus ka selles otsuses, et alaealise tunnistaja kohtuistungil ülekuulamisest keeldumisel olid Eesti kohtud, arvestades tehtud psühholoogilisi ekspertiise, põhjendatult lähtunud lapse huvidest, ent ei nõustunud, et kaebaja käsutuses oleksid olnud piisavad kaitseõigust tagavad vahendid. Kuigi EIK nõustus, et alaealise tunnistaja kohtusse mittekutsumine oli õigustatud, siis ei olnud EIK-i arvates põhjendatud, et kaebajale ei võimaldatud kohtueelse uurimise ajal näiteks läbi kaitsja, uurija või psühholoogi alaealisele tunnistajale küsimuste esitamist. EIK leidis, et kuigi Riigikohus oli saatnud kaebaja asja uueks arutamiseks maakohtusse, toimus uus menetlus maakohtus nii palju aega hiljem, et sel ajal ei olnud võimalik heastada kohtueelses menetluses tehtud rikkumisi. EIK asus ka seisukohale, et kuigi istungil kuulati üle mitmeid tunnistajaid, siis alaealise tunnistaja ütlused olid süüdimõistmisel otsustava tähtsusega ning seetõttu oleks kaitseõiguse tagamisele pidanud panema suuremat rõhku. Otsusele eriarvamuse esitanud kaks kohtunikku ei nõustunud ka *Rosina* asjas koja enamusega, leides, et koda on otsuses kaldunud kõrvale väljakujunenud kohtupraktikast. Eesti taotles asja üleandmist EIK-i suurkojale, kuid 14.04.2014. a otsustas EIK valitsuse taotlust mitte menetlusse võtta, seega kohtuotsus jõustus 14.04.2014. a

Lisaks kinnitas EIK 2013. a valitsuse ühepoolse deklaratsiooni asjas *Parfjonov vs. Eesti*, kus riik nõustus, et kaebaja tsiviilasja menetlus oli kestnud vastuolus konventsiooni artikliga 6 ebamõistlikult kaua (üle 10 aasta). Samuti kinnitas EIK sõbraliku kokkuleppe asjas *Streltsov vs. Eesti*, kus kaebaja kaebas, et tema suhtes riigisisestel käskmenetluses läbi viidud kriminaalmenetlus, milles ta lõppastmes tunnistati süüdi, oli vastuolus konventsiooni artikliga 6, kuna ta ei saanud kriminaalmenetluses tõhusalt osaleda.

Kohtuasjade nimistust kustutati üks kaebus, *Randmaa vs. Eesti*, kuna asjaoludest võis järeldada, et kaebaja ei kavatse jääda oma kaebuse juurde, sest kaebaja ei esitanud EIK-i määratud tähtaja jooksul vastust valitsuse seisukohtadele, ega küsinud ka tähtaja pikendust.

Saarmets: Kas on võimalik üldistada, mille kohta esitatakse Eesti vastu EIK-ile kõige enam kaebusi ehk kas saaks välja tuua teemad, mis on probleemiks? Või kas on äkki tuvastatud mõni struktuurne probleem?

Parrest: Võin ise vastata. Olen Välisministeeriumiga sel teemal suhelnud, kuid Välisministeeriumil on informatsiooni ainult nende kaebuste kohta, millest riigile teada antakse. Riikidele ei anta informatsiooni nende kaebuste kohta, mille EIK menetlusse võtmata jätab. Need moodustavad umbes 80% kaebustest. Seetõttu ei ole sellele küsimusele võimalik vastata.

Saarmets: Kas statistikat ei tehta ka konventsiooni artiklite kaupa, mille kohta kõige enam kaebusi esitatakse?

Parrest: Ei. Riigile antakse teada alles siis, kui EIK läheb sisulisemaks.

Saarmets: Aga kas mingit struktuurset probleemi ei ole tuvastatud?

Saanküll: 2013. a mingit struktuurset probleemi ei tuvastatud.

Pikamäe: Informatsiooni mõttes ütlen nii palju, et ettekandes räägitud *Tunise* asjast tulenevalt, mis puudutab kambripinna suurust kinnipeetavate jaoks, on üks asi ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses, mille algatas Tartu Halduskohus. See lahend peaks tulema enne jaanipäeva.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

7. Ülevaade 2014. a Euroopa Komisjoni õiguskaitse tulemustabelist *Justice Scoreboard* – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Angelika Sarapuu

Sarapuu: *Justice Scoreboard* on Euroopa Komisjoni teabevahend, et anda objektiivset, usaldusväärset ja võrreldavat informatsiooni EL liikmesriikide õigusemõistmise süsteemide toimimise kohta. Alates 2013. a antakse seda välja Euroopa Komisjoni teatise vormis kord aastas. On oluline rõhutada, et tegemist informatsiooni andmise, mitte hindamisega. Komisjoni eesmärk on informatsiooni jagamise abil suunata riike ise oma õigusemõistmise süsteeme täiustama, andes selleks vajaliku tõuke.

Siiski võib *Justice Scoreboard* kaasa tuua ka tõsisemaid tagajärgi ehk EL Nõukogu soovitusi riigile õigusemõistmise süsteemi parandamiseks, kuid seda Euroopa Semestri raames, mille üheks instrumendiks *Justice Scoreboard* on. Euroopa Semester on osa EL majandusvalitsusest, mille jooksul viivad riigid oma eelarve- ja majanduspoliitika kooskõlla EL-i tasandil kokku lepitud eesmärkide ja eeskirjadega. Kui mõne riigi näitajad on *Justice Scoreboard*-is väga kehvad, viib Euroopa Komisjon läbi dialoogi vormis riigipõhise hindamise, mille tulemusena võib Euroopa Komisjon teha EL Nõukogule ettepaneku anda sellele riigile soovitusi õiguskaitse süsteemi täiustamiseks. 2013. a andis EL Nõukogu *Justice Scoreboard*-i tulemuste põhjal riigipõhiseid soovitusi 10-le riigile, nende hulgas näiteks ka Lätile.

Olles osa Euroopa Semestrist, keskendub *Justice Scoreboard* nendele näitajatele, mis mõjutavad majandust. Majanduslik edu riigis sõltub riigi kvaliteetsetest institutsioonidest, sealhulgas tõhusatest kohtusüsteemidest. Eriti just majanduskriisi tingimustes on tõhusatel riigisisestel kohtusüsteemidel võtmeroll usalduse taastamises ja majandusliku kasvu tugevdamises. Seetõttu käsitleb *Justice*

Scoreboard ainult tsiviil- ja haldusasu ning mõõdab näitajaid kolmes kategoorias: õigusemõistmise tõhusus, kvaliteet ja sõltumatus.

Õigusemõistmise tõhusust, nagu võib eeldada, demonstreerib kõige paremini kohtumenetluse keskmine pikkus, pooleliolevate asjade arv ja jõudlus ehk kohtuasjade lahendamise määr. Õigusemõistmise kvaliteeti on Euroopa Komisjon sisustanud aga väga mitmekesiselt. *Justice Scoreboard*-is on võrreldud riike selliste kriteeriumide alusel nagu kohtu tegevuse jälgimis- ja hindamissüsteemide olemasolu; rahulolu-uuringute läbiviimise sagedus ja ulatus; IT süsteemide olemasolu kohtuasjade registreerimiseks ja menetlemiseks; elektroonilise suhtluse võimalused kohtu ja menetlusosaliste vahel; alternatiivsete vaidluste lahendamise meetodid; kohtunike koolitamine; kohtute eelarve suurus ning kohtunike ja advokaatide arv. Õigusemõistmise sõltumatust mõõdab *Justice Scoreboard* aga sellise kriteeriumi abil nagu kohtu tajutav (näiv) sõltumatus. Kuna lisaks sellele üsna abstraktsel näitajale on sõltumatuse kontekstis oluline ka see, kuidas seadused aitavad tagada kohtulikku sõltumatust, kogus Euroopa Komisjon sel aastal *Justice Scoreboard*-i jaoks esmakordselt andmeid ka kohtute sõltumatuse õigusliku kaitse kohta, võrreldes seda, kuidas riikide õigussüsteemid kaitsevad kohtu sõltumatust riskisituatsioonides. Nende mõõtmiseks kasutatakse viit indikaatorit ehk seaduse poolt ette nähtud tagatise seoses kohtuniku üleviimisega ilma tema nõusolekuta, kohtuniku ametist vabastamisega, sissetulevate kohtuasjade jagamisega kohtu sees, kohtuniku taandamisega ja kohtuniku sõltumatuse ohustamisega.

Nagu näha, käsitleb *Justice Scoreboard* väga suurt valdkonda ja olulisi küsimusi ning riigi tulemused *Justice Scoreboard*is võivad viia selleni, et EL Nõukogu teeb mõnele riigile riigipõhiseid soovitusi õigusemõistmise süsteemi parandamiseks. Seetõttu on oluline teada, kust pärinevad andmed. Peamiselt kasutatakse *Justice Scoreboard*-i koostamiseks Euroopa Nõukogu juures tegutseva õigusemõistmise tõhustamisega tegeleva CEPEJ-i komisjoni (*European Commission for the Efficiency of Justice*) kogutud ja analüüsitud materjali. CEPEJ kogub Euroopa Nõukogu riikidelt iga kahe aasta tagant andmeid õigusemõistmise süsteemide kohta ja koostab nende andmete põhjal kohtusüsteemide hindamisraporti. Kuna ei leidu teist rahvusvahelist organisatsiooni, kes koguks riikidelt sellises ulatuses andmeid õigusemõistmise süsteemide kohta ning rakendaks andmete kogumisel ja analüüsimisel aja jooksul välja töötatud usaldusväärset metodoloogiat, tellis Euroopa Komisjon nii eelmise kui ka käesoleva aasta *Justice Scoreboard*-i koostamiseks CEPEJ-ilt mahuka uuringu. See uuring on Euroopa Komisjoni teatise vormis välja antud *Justice Scoreboard*-i kõrval väärtuslik lugemine, kuna *Justice Scoreboard*-is on esitatud andmed peamiselt graafikute vormis, CEPEJ-i uuringust on aga võimalik leida oluliselt rohkem informatsiooni, sealhulgas kõikvõimalikke arvandmeid. Väheimal määral pärinevad andmed *Justice Scoreboard*-i koostamiseks Maailmapangalt, Eurostatilt, Maailma Majandusfoorumilt, Euroopa Kohtute Haldamise Nõukodade Võrgustikult ENCJ (*European Network of Councils for the Judiciary*), lisaks viidi läbi kaks valdkondlikku pilootuuringut tarbijakaitseõiguses ja konkurentsioiguses.

Eesti näitajad *Justice Scoreboard*-is olid tõhususe kriteeriumide kontekstis teiste EL riikidega võrreldes väga head. Näiteks oli Eestis halduskohtumenetluse kestus 2012. a esimeses kohtuastmes EL riikide võrdluses kõige lühem. Tuleb aga rõhutada, et kohtumenetluse keskmist pikkust (*disposition time*) arvutab CEPEJ teisiti, kui meie. CEPEJ mõistes on see lahendamata asjade arv ja lahendatud asjade arvu jagatis korrutatud 365-ga. See peaks näitama, kui palju kulub aega pooleliolevates asjades otsuseni jõudmiseks. Samas oli Eestis keskmisest pikem pankroti- ja tarbijakaitseasjade lahendamisele kuluv aeg. Pankrotimenetluse pikkuse kohta pärinevad andmed Maailmapangalt ning need on kogutud läbi pankrotihaldurite küsitlemise. Mõõdeti aega, mis kulus võla tekkimisest kuni võla kättesaamiseni. Tarbijakaitseasjade kohta pärinevad andmed pilootuuringust, mille käigus mõõdeti mitmesuguste EL direktiivide rakendamisega seotud tarbijakaitseasjade lahendamisele kuluvat aega.

Õigusemõistmise kvaliteedi kriteeriumide kontekstis paistab Eesti samuti väga positiivselt silma, eriti IT lahenduste ja elektroonilise menetluse võimaluste poolest. Euroopa Komisjon tõstis oma teatise Eestit esile kui riiki, kes „on EL struktuurivahendeid kasutanud e-õiguse tööriistade arendamiseks ja nüüd üks kõige parimini arenenud riikidest IKT vahendite kasutamises kohtute haldamiseks ning kohtute ja menetlusosaliste vaheliseks suhtlemiseks“. Eesti kohtute eelarve elaniku kohta oli 2012. a üks EL riikide madalamaid, sama kehtis ka Eesti kohtute eelarve ja SKP suhte kohta. Seevastu olid Eesti kohtumenetluse tõhususe näitajad enamikest riikidest paremad. Õiguskaitse süsteemi kogueelarve (kohtud, prokuratuur ja riigi õigusabi) suhe kohtumenetlusest laekunud riigilõivudega oli Eestis 2012. a aga 17%, mis sarnanes Euroopa keskmise näitajaga. Kohtunike arv elanike kohta oli

Eestis Euroopa keskmisest ainult veidi madalam, kuid advokaatide arv elanike kohta oli Eestis üks Euroopa madalamaid.

Õigusemõistmise sõltumatuse kontekstis võrreldi kohtu tajutavat sõltumatust, mille kohta pärinevad andmed Maailma Majandusfoorumi uuringust. Euroopa riikide järjestuses oli Eesti kohtute tajutav sõltumatus keskmisest kõrgem, positsioneerudes maailma 148 riigi hulgas 20. kohale.

Link eesti keelde tõlgitud Justice Scoreboard-ile on siin: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2014\)0155_/com_com\(2014\)0155_et.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2014)0155_/com_com(2014)0155_et.pdf)

Pikamäe: Milliseid riigilõive peeti silmas selle arvutuse tegemisel, kui võrreldi õiguskaitseüsteemi koguelarve suhet kohtumenetlusest laekunud riigilõivudega? Kas neid riigilõive, mis kehtisid kuni 30. juuni 2012. a?

Sarapuu: Andmed riigilõivude laekumise kohta, mis on esitatud CEPEJ-le, on saadud Rahandusministeeriumist, kes arvutas kokku, kui palju 2012. a kohtumenetluses riigilõive maksti.

Pikamäe: See oli siis ilmselt aasta keskmine, arvestades aasta esimeses pooles kehtinud kõrgemat riigilõivu ja aasta teises pooles kehtinud madalamat riigilõivu.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

Paus kell 11.00-11.15

Päevakorrapunkti 8 arutati pärast päevakorrapunkti 2.1.

9. Riigikohtu esimehe poolt 05.06.2014 Riigikogule esitatava õigusemõistmise ja kohtukorralduse ülevaate tutvustus – KS § 41 lg 3 p 3 alusel – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe

Pikamäe: Kohtute seadus annab Riigikohtu esimehele kord aastas võimaluse pöörduda Riigikogu poole ja rääkida õigusemõistmisest. Selle aasta ettekandes olen otsustanud keskenduda põhiseaduslikkuse järelevalve menetlustele. Eeskätt seetõttu, et aasta 2013 oli kõige lahenditerohkem aasta põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses, kokku tehti 66 lahendit. Põhiseaduslikkuse järelevalve asjade praktikast on välja koorunud nii mõnedki teemad, mis väärisksid parlamendile esitamist. Seega keskendun üksnes põhiseaduslikkuse järelevalve menetlusele ja ei räägi tsiviil-, kriminaal- ja halduskohtumenetlusest.

Palusin Riigikohtu analüütikutel teha viimaste aastate lõikes analüüsi selle kohta, millistes põhiseaduslikkuse järelevalve asjades on Riigikohus palunud Riigikogul mingeid samme astuda. Põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses läbi vaadatud asjadest rahuldati taotlus ehk tunnistati õigusnorm põhiseaduse vastaseks ca 30 korral. Nendest lahenditest on täiesti täitmata 11 lahendit. 2/3 lahenditest on aga võetud täitmiseks, mis tähendab, et kas vajalik seadusemuudatus on juba jõustunud või on ette valmistatud eelnõu.

Ülesannete jaotust kohalike omavalitsuste ja riigi vahel täpsustati, kuid küsimus, kas ka seadusandja peaks midagi tegema, on vaieldav. Süüteomenetlusega tekitatud kahju hüvitamise kohta on teinud Riigikohus kolm otsust. See küsimus on siimaani ammendavalt lahendamata. Sisuliselt võib öelda, et Riigikohtu otsus on täitmata enam kui kolm aastat. Nüüd on aga lootust, et see küsimus ära reguleeritakse. Parlamendile on esitatud süüteomenetlusega tekitatud kahju hüvitamise eelnõu. Küsimus on lahutatud riigivastutuse seaduse eelnõust, mis on menetluses olnud selle parlamendi koosseisu algusest.

Sisulisest poolest väärrib parlamendile tutvustamist hiljuti tehtud lahend kohtujuristi pädevuse kohta õigusemõistmisel. Sellel on otsene side kohtumenetluse seaduste edaspidisel muutmisel. Selles lahendis väljendatud Riigikohtu seisukohti ei saa edaspidi arvestamata jätta. See tähendab, et kohtuvõimu delegeerimisel kohtuniku kvaliteeti mitteomavatele ametnikele on selged piirid. Arvan, et

neid seisukohti võiks parlament silmas pidada ka väärtemenetluse seadustiku eelnõu edasisel menetlemisel. Väärtemenetluse seadustiku eelnõus on minu arvates mõningaid küsitavusi. Tundub, et seda tahetakse üles ehitada endiselt apellatsioonimenetluse põhimõttel, et kohtuväline menetleja teeb esimese otsuse ja kohus, kuhu otsus edasi kaevatakse, töötab nagu apellatsiooninstantis.

Üks suur teemade blokk on riigilõivud. Võib öelda, et põhiosa ettekandest keskendub riigilõivude saagale. Möödunud aastal tehtud 66 lahendist on enam kui kaks kolmandikku tehtud riigilõivudega seotud asjades. Kuigi 1. juulist 2012. a jõustus uus seadus, mis riigilõivusid märkimisväärselt alandas, siis jäeti selle seadusega kahetsusväärselt lahendamata riigilõivude küsimus menetluses olevates asjades. Kui me vaatame põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi praktikat riigilõivude teemal, siis valdav osa asju puudutab vanu lõivumäärasid. Kuivõrd kohtumenetluse seadused lubavad enamakstud lõivu tagasi küsida, siis vanade lõivumääradega asjades alustatakse kohtute poolt menetluseosaliste taotlusel põhiseaduslikkuse järelevalve menetlusi. Teiste sõnadega tegeleme me siiani intensiivselt kõrgete kohtulõivude perioodil menetlusse antud asjade lahendamiseks. Siin võib teha ka teatud enesekriitikat, et see seisukoht, mis üldkogus kunagi kujundati, oli normikontrollikeskne, mis tähendab, et kontrolliti ainult ühte, konkreetset asjas kohaldavat riigilõivumäära. Tagajärjeks on see, et riigilõivumäärasid sätestav tabel tuleb nõ ükshaaval läbi käia ja see on osutunud väga vaevarikkaks. Selle vea parandas Riigikohus e-lõivude asjas, kus asjassepuutuvaks ei peetud mitte üksikuid riigilõivu määrasid, vaid põhimõtte, mille kohaselt on riigilõiv avaliku e-toimiku välisel kohtusse pöördumisel suurem, tunnistati tervikuna põhiseadusevastaseks. Võib öelda, et põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumist on kujunenud lõivukohus.

Samas kontekstis tahan parlamendi tähelepanu juhtida sellele, et parlamendi põhiseaduskomisjoni järjepidev seisukoht on olnud see, et 1. jaanuarist 2009. a kuni 30. juunini 2012. a kehtinud lõivumäärad on põhiseadusevastased. Ühes hiljutises kirjas teatas põhiseaduskomisjon, et nad jäävad selles küsimuses oma seisukoha juurde ja palusid mitte enam selle kohta küsida. Tahaksin parlamendilt küsida, et miks midagi ette ei võeta. Kuigi parlament on tunnistanud oma viga riigilõivude suurendamisel, siis probleemi tagajärgede likvideerimine on ainult kohtusüsteemil. Tänu õiguskantsleri pöördumisele parlamendi poole viia kõrged lõivumäärad tagantjärele põhiseadusega kooskõlla on jõutud nii kaugemale, et vastavad sätted lisati registrite reformiga seotud kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõusse, mille teine lugemine on praeguseks lõpule viidud. On lootust, et põhiseadusevastaste riigilõivude küsimus lahendatakse veel enne jaanipäeva.

Vaatamata sellele leian, et kui parlament on seisukohal, et lõivumäärad on põhiseadusevastased, siis oleks tulnud tegutseda iseseisvalt, sõltumata õiguskantsleri pöördumisest. On arusaamatu, miks põhiseaduskomisjon, kes väljendab pidevalt seisukohta, et lõivumäärad on põhiseadusevastased, midagi ette ei võta, kuigi tal on eelnõu algatamise õigus. On tõsine mure, kas parlamentaarses Eestis on võimu kese ikka parlament või on see liikunud kuhugi mujale. Räägin oma ettekandes veidi ka selle probleemi põhjustest. Üks põhjus võib seisneda parlamendi tugistruktuuride nõrkuses. Parlamendi komisjonidel ei ole võimalik tänapäeva üha spetsiifilisemates eluvaldkondades iseseisvalt eelnõusid algatada, kuna puudub vajalik toetav kompetents. Teistpidi, kui selline probleem on tuvastatud, siis paradoksaalsel kombel keegi teine peale parlamendi enda seda olukorda muuta ei saa. Kui sellisele järeldusele on jõutud, tuleks ennast kehtestada ja öelda, et vajatakse tugistruktuuri. Kui vaadata teisi Lääne-Euroopa riike, siis parlamendi tööd toetavad arvukad spetsialistide grupid. Meil on pädevus kujunenud täitevvõimu juurde ja parlament on jäetud võrdlemisi vaeslapse rolli.

Põhiseaduslikkuse järelevalvega jätkates tahan teha parlamendile ettepaneku, mis puudutab tänast põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust. Praeguse tendentsi kohaselt on abstraktse normikontrolli roll pigem sekundaarne. Praegune president on põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks minu mäletamist mööda Riigikohtusse pöördunud vaid ühel korral, õiguskantsler veidi rohkem. Olen seda meelt, et abstraktse normikontrolli osatähtsus võiks suurened. Tahan teha ettepaneku, et parlament võiks kaaluda järelevalvemenetluse algatamiseks õigustatud isikute ringi laiendamist. Võiks kaaluda fraktsioonidele õiguse andmist pöörduda otse Riigikohtusse põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks. Teistes riikides on see väga levinud põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamise viis, mis Eesti õiguskorras siiani puudub.

Sellel on mitu positiivset aspekti. Ühelt poolt on see opositsiooni huvide kaitsmisele suunatud meede, mis annaks selge tõuke, et parlament liiguks vastandamise poolelt suurema konsensuspoliitika poole. Kui on teada, et ka opositsioon võib oma huvide kaitseks pöörduda Riigikohtu poole põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks, siis oleks läbirääkimiste paindlikkus suurem.

Teiselt poolt, tuleb tunnistada, et tänases parlamentaarses poliitikas ei ole väga suurt loogikat. Kui opositsiooni seisukohti mingi eelnõu menetlemisel üldse ei arvestata, siis on sage nähtus see, et opositsiooni esindajad käivad presidendi juures palvega jätta üks või teine seadus välja kuulutamata. Kui see nii on, siis miks me ei anna fraktsioonidele õigust algatada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust? See aitaks kindlasti vähendada ka obstruktsionismi taktika kasutamist, mis on kujunenud opositsiooni üheks sagedaseks parlamendi vähemuse õiguste kaitsemise vahendiks, kuid mis ei ole väga efektiivne ja mille tulemused on küsitavad.

Ma ei usu, et õigust algatada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust hakatakse kuritarvitama, kuna põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisel on selged raamid. See kohustab pöördumatult esitama oma põhjendused põhiseadusest lähtudes, juriidiliselt vormistama ja küsimuse läbi mõtlema. Teiseks tooks see põhiseaduspärasuse üle peetavad vaidlused rohkem Riigikogu debati keskmesse ja suurendaks põhiseaduse rolli parlamendi menetluses. Täna on põhiseaduspärasuse küsimus pigem sekundaarne.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

10. Ülevaade KIS2 projektist – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Timo Ligi

Ligi: Viimase kohtuna hakkas 19. mail KIS2 kasutama Tartu Ringkonnakohtus. KIS2 kasutajate hulgas ei ole veel Riigikohtus. KIS2 tiimi jaoks on see oluline, kuna saame rohkem keskenduda olemasolevate kohtute toetamisele ja ei pea valmistama ette uusi kohtuid KIS2-le üleminekuks. Olen võtnud ühendust ka Harju Maakohtu juhtidega ja pakkunud välja, et võiksime süvendatult tegeleda Harju Maakohtu toetamisega. Osa probleeme on kindlasti lahendatavad infotehnoloogise toetamisega, aga osa on sellised, mida õnnestuks lahendada täiendava juhendamise või koolitamisega. Ka teistes kohtutes tahame rakendamise järgselt üle vaadata, mida saaks paremini teha. Seoses Riigikohtuga on meil plaanis 9. juunil Riigikohtus kasutusele võtta paralleelselt KIS2, et KIS1 enam andmeid ei sisestataks, kuid säiliks andmete sisestamine Riigikohtu infosüsteemi ja toimuks ka koolitus.

Ees on raske periood. Nimelt on juunikuus rakendumas uus AET ja juulikuus rakendub nõuete arvestamise programm NAP, mis on seotud e-toimiku ja KIS2-ga. AET-i osas on küsimus infosüsteemi valmiduses, tööprotsessi see muudatusi kaasa ei too. Uus AET peaks aitama KIS2 kasutajaid, kuna saame lahti ühest andmesiidest, mis põhjustab suure hulga KIS2 kasutajate probleemidest. Aga iga uue infosüsteemi rakendamine toob alguses kaasa probleeme, seega on uus AET kindlasti raskuskoht. Suurem raskuskoht on aga NAP, sest see toob kaasa ka suured töökorralduslikud muudatused, millega käib kaasas ka uue infosüsteemi rakendamine, mis on praegu veel arendamisel. Meil ei ole veel täit ettekujutust, milline oleks kõige parem töökorraldus, kuid kavatseme selle lähinädalatel koostöös kohtutega paika panna. Kui me selle juuni alguseks paika saame, on juunis võimalik inimesi koolitada ja süsteemi sisuliselt rakendada. Infotehnoloogilised riskid on ka siin muidugi olemas. Kokkuvõttes on suur töö tehtud KIS2 rakendamisega, aga teine osa suurest tööst on veel ees.

Pikamäe: Kuulates eile kohtu esimeeste aruandeid, tõusetus küsimus kohtuasjade jagamisest KIS2-ga. Kas on õige, et vähemalt Harju Maakohtus ei ole kohtuasjade jagamine praegu võimalik?

Ligi: Jah, sellega oli probleeme. Eile õhtul panime *live* keskkonda üles paranduse. Viga oli süsteemis ja see sai nüüd kõrvaldatud. Tulemus peaks näha olema uute sissetulevate kohtuasjade jagamisel. Viga oli süsteemiülene, kuid ei mõjutanud kõiki kohtuid, kuna viga avaldus ainult siis, kui ühe kohtuniku vaadet üle salvestati. Sellisel juhul unustas süsteem ära eelneva seadistuse ja hakkas kohtunikule algusest peale asju jagama. Kõigil kohtunikel, kellel vaade üle salvestati, avaldus viga. Kuna Harju Maakohtus käidi kohtunike vaateid üle salvestamas, esines viga rohkem, aga väiksemas ulatuses avaldus probleem ka Tallinna Halduskohtus.

Pikamäe: Kuidas Sa hindad ringkonnakohtute üleminekut KIS2-le? Kuuldavasti on seal ka üsna tõsised probleemid.

Ligi: Jah, see on raske, kuna ringkonnakohtutel on väga olulised seosed esimese astme kohtutega. Tuli välja, et KIS2 ei osanud KIS1 poolt tekitatud andmeid nii hästi kasutada. Tõsi on see, et samad andmed lähevad igal öösel uuesti vigaseks. Põhjuseks on KIS2 ja KIS1 andmesiidred. Kui need ära

lõppevad, peaksid kaduma ka vead. Samuti on probleemiks on Tallinna Ringkonnakohtu ja Tartu Ringkonnakohtu töökorralduslikud erinevused. Tartus avaldusid mingid probleemid, mida me ei osanud oodata ja see mõjutas rakendamise sujuvust. Kokkuvõttes ei ole aga midagi ületamatut.

Pikamäe: Millal on plaanis vabaneda KIS2 ja KIS1 vahelisest andmesiidest?

Ligi: Kohe, kui uus AET rakendub, ei ole andmesiidet enam vaja. Selle tähtaja paneme paika järgmises juhtrühmas.

Loide: Kui saadame IT abisse veateateid, ei saa me sealt vastuseid. Selle taga seisab meie töö. Näiteks ei saa asja menetlusse võtta, kuna seda ei ole võimalik kohtunikule jagada. Süsteemne probleem on ka kutsete saatmisega.

Ligi: Pikk vastamise aeg on tingitud juhtumite suurest arvust ja ressursi puudusest, haldureid on vähe. Sellest nädalast tuli üks inimene juurde, juuni alguses tuleb veel kaks. Ajapikku peaks probleem seeläbi lahenduse leidma. Kui on kiireloomuline asi, saatke palun mulle otse kiri. Suunan selle ise edasi õigesti kohta ja hoolitsen selle eest, et probleem saaks kiire lahenduse. Muud varianti praegu ei ole. Mis puudutab kutseid, siis saab neid luua ja genereerida KIS2-ga, aga probleem võib olla mingis konkreetnes menetluses. Harju Maakohtus tegime nii, kui kriminaalasjades oli andmete sisestamisega palju probleeme, palusime ühele analüütikule kõik juhtumid suunata ja saime nõ hoogtöö korras hulga probleeme likvideeritud.

Loide: Kas ma sain õigesti aru, et uue AET-ga peaks nähtavuse probleem AET-s ära kaduma? AET-s ei ole nähtavad menetlusdokumendid, mille tulemusena peavad sekretärid dokumente meili teel saatma.

Ligi: Jah, andmesiidre probleem kaob ära, aga rõhutan, et tegemist on täiesti uue infosüsteemiga ja nagu pärast iga uue süsteemi rakendamist võib teatud vigu ette tulla. Aga uus AET loob väga suure eelduse, et andmete nähtavuse probleem ära kaoks.

Loide: Mul on veel terve rida spetsiifilisi probleeme, mille kohta teen kokkuvõtte ja saadan otse Sulle.

Vaks: Kas 1. juulil rakenduv NAP tekitab meile uusi täiendavaid probleeme?

Ligi: Räägime sellest 3. juuni kohtujuhtide nõupäeval. Tegeleme kuni juuni alguseni töökorralduse väljamõtlemisega koostöös kohtujuhtidega. Kui on mingid kohtulahendid, milles andmete sisestamine praegu võimalik ei ole, tuleb välja mõelda teine variant, kuhu me neid andmed paneme ja mida me nendega teeme.

Kerstna-Vaks: Kas on välja mõeldud süsteem, kuidas maksudokumenti lahendiga siduda?

Ligi: See näeb välja nii, et kohtunik saab lahendi ära teha, maksudokument genereeritakse automaatselt kohe pärast seda, kui andmed sisestatakse süsteemi. Menetluskulude andmeid ei ole palju, see ei võta palju aega. Maksudokumendi kätteandmine peaks olema võimalik kantselei kaudu kohe koos lahendiga.

Kerstna-Vaks: Kui kohtunikul järjest palju lühikesi istungeid kriminaalasjades, kes siis vajalikud andmeid sisestab?

Ligi: Arvestades, et aega on vähe ja tegemist on uue funktsionaalsusega, ei koolita me välja personaalselt iga sekretäri või konsultanti. Meie suund on selline, et me koolitame intensiivselt välja grupi tugevaid kasutajaid, kes tegeleksid andmete sisestamisega. See tähendab, et kui kohtuniku menetlusgrupp on hõivatud istungiga, on olemas keegi kolmas, kes võtab enda kanda andmete sisestamise.

Loide: Miks peaks andma isikule maksedokumendi kohe koos lahendiga, mis ei ole jõustunud? See võib tekitada probleemi, et inimene maksab kohe ja pärast tekib probleem raha tagasi nõudmisega.

Teiseks, ma ei kujuta ette, et keegi menetlusgrupiväline isik sisestab andmed süsteemi ja selle põhjal genereeritakse maksedokument. Kui näiteks Tartu Maakohtus istuvad samal ajal kõik seitse

kriminaalkohtunikku ning teevad kõik kokkuleppemenetlusi, tuleks iga tunni aja tagant sisestada andmed ja genereerida maksedokument. Kes neid andmeid sisestab, et maksedokumente genereerida?

Ligi: Sellise olukorra jaoks tuleb mingi teistsugune tööprotsess leida.

Loide: Sellisel juhul peaks olema selleks eraldi ametnik, kes ainult sellist tööd teebki. Praegu on KIS2 rakendamise seoses sekretäridel palju uut tööd. Ei ole mõistlik, et selle kõrvalt on sekretärid kogu aeg valmis tootma maksedokumenti. Minu ettepanek on selline, et maksedokument tuleks isikule kätte anda koos jõustunud lahendiga.

Ligi: Õnneks on tulevikus ettemaksukonto nii paindlik, et sealt on võimalik raha kätte saada, kui kohtulahendit hiljem muudetakse. Need on detailid, mida tuleb juuni alguses toimuval kohtujuhtide nõupäeval koos läbi rääkida.

Kerstna-Vaks: Ütlesid, et ei ole mõistlik teha kohe kõigile NAP-i koolitust. Kui NAP peaks seaduse kohaselt rakenduma 1. juulist, siis mis ajaks on koolitused planeeritud?

Ligi: Juunikuus. Need, kes puhkavad, neid ei koolitata, kuna nad ei saa ka andmeid sisestada.

Loide: Tahaksin veel esitada ühe küsimuse seoses maksedokumendiga. Kas saan õigesti aru, et maksedokumendi tegemiseks peaksid metaandmed olema sisestatud?

Ligi: Jah, karistusega seotud metaandmed peaksid olema sisestatud. Ja see on KIS2-s lihtsam kui KIS1-s.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

Andres Anvelt lahkub.

11. Ülevaade KHN-i otsuste tabelis kajastuvatest pooleliolevatest teemadest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Kaidi Lippus; Riigikohus, Mari-Liis Lipstok

Lippus: Räägin arengutest teemade kaupa.

Kohtupersonali arengustrateegia – Oleme selle projekti osas positiivsed. Samuti oleme veendunud, et personali arengustrateegiat ei saa teha kohtute jaoks, vaid saab teha kohtutega koos. Nende teemade peale on rohkem mõeldud tõhustamise projekti raames, samuti on tugevdatud personaliüksusi. 2015. a presenteerime personalistrateegiat KHN-is.

Kohtuniku osalise tööajaga töötamise võimaldamine – Sellest täna juba kohtute seaduse eelnõu päevakorrapunkti juures räägiti. Hoiame seda teemat pooleliolevate teemade nimekirjas seni, kuni eelnõu on seaduseks saanud.

Protokollide helisalvestamine ja ümber kirjutamine – Eelmisel KHN-i istungil vastasime küsimusele, kas eesti keele jaoks on olemas mingi programm, mis võimaldaks helisalvestise automaatselt kirjalikuks stenogrammiks muuta. Sellist programmi ei ole. Aga see teema on laiem, kuna aasta tagasi leiti KHN-i istungil, et kohtuotsused peavad muutuma lühemaks ja selleks tuleb otsida võimalusi, eriti kriminaalasjades. Oleme kriminaalpoliitika osakonnaga seda probleemi arutanud, kuid ei ole jõudnud selle teemaga palju tegeleda ja ei oska ka öelda, millal sellega põhjalikult tegeleda saaksime. Esmapilgul tundub, et see on kohtuniku oskuskoolituse küsimus, et kohtuotsused oleksid hästi struktureeritud ja koostatud. Meil on palve kaasa mõelda, kas seadusandlike meetoditega annaks seda probleemi lahendada, ja tuua näiteid mitte-eeskujulikest kohtuotsustest. Oleme aruteludeks valmis. Praegu ei ole see projekt kõikide teiste tegemiste kõrval aktiivne.. Samuti ei ole meil näidata edusamme selles kohta, kuidas saaksid vangid helisalvestisi kuulata. Loodan ka sellest teemast ükskord positiivsemalt rääkida.

Esimese ja teise astme kohtute kodukordade analüüs ja ühtlustamine – Projekt on käima läinud ja meil on olemas projektijuht. Septembrikuu KHN-i istungil saab rääkida projekti käigust. Projekti tulemusi peaks näha saama septembris-oktoobris.

Kvaliteedijuhtimise väljatöötamine kohtusüsteemis – Eelmisel istungil rääkisime kvaliteedijuhtimise välisest hindamisest ja kvaliteedijuhtimise töörühma ettepanekud selle kohta KHN-is heakskiitu ei leidnud. Kinnitasime, et tegeleme edasi menetluse juhtimise kvaliteedistandarditega. Märtsis toimus kahepäevane töörühma koosolek, kus pandi kirja esialgsed menetluse juhtimise kvaliteedistandardid. Uus töörühma kohtumine leiab aset 11. juunil.

Luha: Ka 3. juunil toimival kohtujuhtide nõupäeval on plaanis arutada menetluse juhtimise kvaliteedistandardeid. Hetkel on need saadetud arvamuse avaldamiseks advokatuurile ja prokuratuurile, kelle esindajad on kutsutud ka 11. juuni kohtumisele.

Lippus: Menetluse juhtimise kvaliteedistandarditest on tulevikus kasu ka selleks, et lahendada Villu Kõve tõstatatud probleem, et puudub töömudel kohtuniku ja kohtujuristi vaheliseks koostööks, kuna nende standarditega pannakse paika eesmärk, mille poole võiks püüelda. Selle alusel saaksid kohtud läbi mõelda, milliseid ülesandeid keegi kohtus täidab, et kõrge kvaliteediga menetlus saaks kohtus läbi viidud.

Luha: Septembrikuu KHN-i istungi päevakorda on kavas panna menetluse juhtimise kvaliteedistandardid KHN-i liikmetele tutvustamiseks ja arvamuse avaldamiseks.

Lippus: Jätkame pooleliolevate asjadega.

Rahvakohtunike institutsiooni edasi arendamine – Toimunud on rahvakohtunike konverents, mida toetati 1300 euroga kohtute eelarve reservist. Tean, et rahvakohtunikest on räägitud ka Riigikohtu esimehega. Teeme ettepaneku, et järgmise aasta kohtute eelarve reservis võiks ette näha summa rahvakohtunike tegevuste toetamiseks, näiteks konverentsile sõitmiseks või korraldamiseks, infovoldikute tegemiseks või muuks sarnaseks tegevuseks. Sügisel, kui rahvakohtunikud on saanud tagasisidet toimunud üritusest ja mõelnud järgmise aasta peale, võiks rahvakohtunikelt endilt tulla initsiatiiv selle kohta, milliste tegevuste toetamiseks nad raha vajavad. Siis oleks meil eelarve kujundamise ajaks vajalik summa teada. Teiste sõnadega ei annaks me rahvakohtunikele lubadust neile kindlasti mingite tegevuste toetamiseks raha anda, vaid kuulaks esmalt ära nende endi soovid.

Aavik: Me soovime suunata rahvakohtunikke ise ennast arendama ja organiseeruma. Riigi või kohtusüsteemi poolt pakume neile ainult tuge, mitte ei tegele aktiivselt nende arendamisega, vastasel juhul muutuvad nad kohtunikulaadseks institutsiooniks, kuid tuleb meeles pidada, et nende eesmärk on olla rahva esindajatena kohtusüsteemis. Sel aastal on koostöö hästi käima läinud.

Lipstok: Teen ettepaneku võtta rahvakohtuniku teema pooleliolevate teemade tabelist välja.

Lippus: Loomulikult.

Viimaks esimeeste aruannetes kajastatud kohtu töökoormuse prognoosimise viimine paremale metodoloogilisele alusele. Seda käsitleme septembrikuu KHN-i istungil, kui päevakorras on statistika meetodika, siis tuuakse KHN-i ette ka sel teemal peetud arutelude tulemused ja järeldused.

Luha: Kuna see teema on saanud nii oluliseks, siis võiksime seda arutada septembrikuu KHN-i istungil eesmärgiga kiita see heaks detsembrikuu KHN-i istungil.

Lippus: Eilsel istungipäeval lisandunud ülesannetest anname aru 19. septembri istungil.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

Järgmine nõukoja istung toimub 19. septembril Tallinnas Justiitsministeeriumis.

Istungi lõpp 23.05.2014. a kell 12.15

Priit Pikamäe
Juhataja

Angelika Sarapu
Protokollija